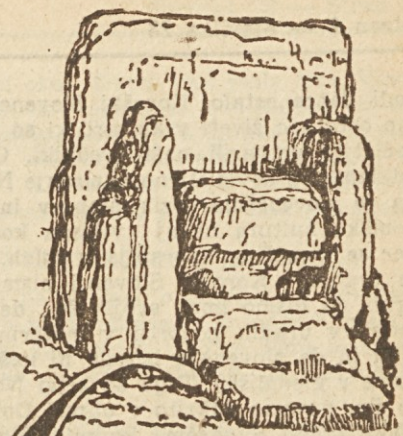

Koroška

Izdaja:
BRITANSKA OBVEŠČEVALNA SLUŽBA

Cena:
za naročnike mesečno 90 grošev
posamezna številka 25 grošev

kronika

Leto III.

Celovec, 30. maja 1947

Številka 23

Hačemo dejani!

Borba za slovenske šole na Koroškem je vsaj tako stara kot borba koroških Slovencev za gospodarske in politične pravice. Kjerkoli odpremo našo zgodovino, povsod vidimo poročila o žalostnih in krivičnih položajih slovenskih šol. Če beremo »Mir« ali kak drug list, ki je v prejšnjem stoletju izhajal na Koroškem, lahko nesporno ugotovimo, da je bila borba za ohranitev slovenske narodnosti osredotočena v borbi za slovensko šolo. Do istega prepričanja nas vodijo tudi govori nekdanjih zastopnikov koroških Slovencev v avstrijskem parlamentu. In če gledamo današnje liste in poslušamo danes Slovence po Koroškem, je zaključek isti. Dokler koroški Slovenci ne dobimo svojih šol ali vsaj jamstva, da je uredba o dvojezičnem pouku tudi resno mišljena, toliko časa ne moremo biti s šolami zadovoljni.

V zaunjih tednih smo prav v slovenskem delu Koroške slišali mnogo političnih govorov, v katerih so predstavniki avstrijskih političnih strank venomer povdarjali, da v današnjih časih res ne morejo razumeti nezadovoljstva Slovencev. Govorec o vrnitvi izseljencev in denarni odškodnini ter drugih ugodnostih, ki smo jih baje bili deležni, so povdarili tudi enakopravnost slovenskega jezika in »nezaslišano« veliko število šol z dvojezičnim poukom. Pretiravanje je šlo v nekaterih primerih celo tako daleč, da so nazadnje govorniki že sami sebe prepričali, da je za nas v Avstriji že kar najboljšje preskrbljeno. Vendar so imela ta zborovanja tudi dobro stran. V nekaterih krajih so namreč Slovenci ob tej priliki lahko izvedeli, da je tudi v njihovem kraju dvojezični pouk in da se njihovi otroci v šoli tudi slovensko uče. Lepe besede, vabljuje obljube, a dejstva...

Slovenski pregovor pravi, da »riba pri glavi smrdi!«. Na naših šolah je nekaj zelo dobrih in pravičnih učiteljev, ki po svojih močeh žele ustreči vsaj predpisom, če že ne narodnim težnjam. A ti posamezni poizkusi so žal brez uspeha. Je tudi razumljivo, saj ne moremo zahtevati od učiteljev, da si sami sestavljajo slovenske učne knjige, alicelopišejslovnice. Oblast pa knjig ne izda. Zakaj? Morda zaradi pomanjkanja papirja, ki ga je za vse nepotrebne zvezke in brošure dovolj? Po dveh letih dvojezičnega pouka še ni zasledeno mesto deželnega šolskega nadzornika za slovenski pouk. Zakaj? Morda zato, da ni nikjer dobiti človeka, h kateremu bi se lahko šli pritožiti zaradi krivic, ki jih v nekaterih krajih delajo pouku slovenščine? Ali morejo pod takimi pogoji zahtevati od nas vero v novo šolsko uredbo? Ali nismo upravičeni misliti, da nameravajo s podpisom mirovne pogodbe zaključiti z dvojezičnimi šolami? »Po njih sadu jih boste spoznali!«

Veljavnost novih zakonov je treba najprej potrditi z dokazi! Treba je imenovati nadzornika, ki bo skrbel in nosil tudi odgovornost za dosledno izvajanje uredbe o dvojezičnih šolah, natisniti in to čimprej odgovarjajoče slovenske šolske knjige ali jih dobiti odkod drugod, utrditi znanje slovenščine pri učiteljih na dvojezičnih šolah in odstraniti iz dvojezičnih šol vse učitelje, ki na kakršenkoli način ovirajo pouk slovenščine. Dobra oblast sme od naroda zahtevati, na drugi strani mu mora pa tudi nekaj nuditi. Tudi iz učiteljskih morajo izginiti vsi poizkusi pomenčevanja. Gotovo ni priporočljivo, da vzgajajo naš učiteljski naraščaj ljudje čudne preteklosti, čeprav so strokovnjaki. Na račun strokovnjakov narod ne sme umreti!

Kongres britanske delavske stranke

Kongres britanske delavske stranke, ki se je za binkošti sestal v Margate v prisotnosti več kakor 12.000 zastopnikov vseh odsekov stranke, je otvoril 25. maja predsednik britanske delavske stranke, minister za letalstvo Noel Baker.

Noel Baker je v svojem govoru zahteval vzpostavitev novih odnosov med narodi sveta. Nadalje je zahteval v govoru zedinjenje Evrope, novo mednarodno gospodarsko sodelovanje, ki naj obsega ves svet in mere za borbo proti bojazni nove vojne. Samo če bodo demokratični narodi lahko privedli svet do polne zaposlitve in do trajnega miru, bo lahko ostala v svetu demokracija.

Nadalje je izjavil: »Preprečiti moramo, da razcepijo Evropo v dva tabora, kakor se je to v zadnjih petdesetih letih že dvakrat zgodilo. Hočemo novo in boljše Evropo, kakor pa smo jo imeli popreje. Upamo, da bodo za vedno izginili s sveta močje, ki so se borili proti demokraciji in podpirali sile osi.«

»Kako lahko preprečimo pri naraščajoči produktivnosti človeškega dela gospodarske krize? S tem, da krijemo potrebe ljudi, ki so narastle z drugo svetovno vojno v neizmernosti. Odstraniti moramo vojne škode. Nemčiji moramo dati življenjsko možnost in jo postaviti na lastne noge; nato mora slediti dvig še nerazvitih držav. Zakon mora stopiti na mesto sile, skupna dejanja in skupna obramba na mesto napadalnosti.«

V teku seje je pretežna večina odklonila predlog za odpravo splošne vojaške obveznosti. Soglasno so sprejeli resolucijo, ki zahteva enakopravnost narodov vseh plemen.

Državni blagajnik Hugh Dalton, predsednik mednarodnega izvršnega odbora, je govoril o vzrokih, ki ne priporočajo obnovitve socialistične internacionale, kakor je bila pred vojno. Predvojna socialistična internacionala dejansko sploh ni imela nobene moči. Britanska delavska stranka ne teži za tem, da nadzoruje politiko drugih socialističnih strank v Evropi. Toda ona

Komisija za avstrijsko pogodbo

Na osmi seji zavezniške pomisije za avstrijsko pogodbo 27. maja pod predsedstvom ameriškega delegata Dodgeja so nadaljevali z razpravljanjem o smernicah za delovanje odbora strokovnjakov.

Po soglasnih informacijah s strani delegatov zapadnih sil niso dosegli pomembnega napredka glede izenačenja nasprotnih stališč, ki se tičejo predvsem vprašanja, pa katerem vrstnem redu in kateri odbor komisije ali odbor strokovnjakov naj obravnava poedine točke vprašanja »nemške lastnine«. Kakor je razvidno iz izjave Dodgeja, ameriška delegacija še vedno nasprotuje sovjetskemu predlogu, da obravnava vprašanje nafte izključno komisija in zastopa mnenje, da bi stvarna dejstva, katera naj ugotovi odbor strokovnjakov v vseh glavnih vprašanjih nemške lastnine, nudila primerno podlago za spošno obravnavo.

Glavni britanski delegat, Sir Georges Rendell, katerega je doslej zastopal britanski poslanik v Avstriji Mack, bo predvidoma prispel v petek s svojim spremstvom in strokovnjaki na Dunaj.

Le resnična dobra volja in pripravljenost za izvedbo uredbe o pouku slovenščine moreta omiliti nerazporejenost, ki vlada danes na Koroškem in se nanaša na šolske razmere.

Če mislite, da narod drugače misli, ga vprašajte sami!

pomembno razširja svoje mednarodne odnose v vseh delih sveta.

Glede na zelo obširni dnevni red so sklenili, da omejijo čas govora za debate na dve minuti.

Ministrski predsednik Attlee je v svojem govoru pred strankinim kongresom izjavil, da temelji britanska zunanja politika na podpori Združenih narodov. Ni odvisna od nobene druge velesile, marveč stremi po splošnem sodelovanju. »Delavska vlada«, je dejal Attlee, »namerava svoj načrt, ki predstavlja šele del celotnega

kupnega načrta, izvesti do konca. Dvigniti moramo blagostanje dežele in ljudstva, toda doprinasati moramo tudi k blagostanju vsega sveta, da dokažemo, da je demokratični socializem pot k miru, blaginji, svobodi in zadovoljstvu.«

27. maja so objavili izid volitev v načelstvo stranke. Predsednik izvršnega odbora je minister za narodno zdravje Aneurin Bevan, drugi predsednik je državni blagajnik Hugh Dalton, politični vodja stranke pa lordkancler Herbert Morrison.

Naši narodni običaji v nevarnosti

Kakor vsako leto, priredijo v Bistrici na binkoštni ponedeljek daleč okrog znani slovenski narodni običaj »štehvanje«. Najprej je sv. maša, takoj po maši pa se obred začne pred cerkvijo s staro slovensko obredno pesmijo, pobožnim koralom: »Zakaj be jest kristjan vesi ne biu.« Nato gredo v sprevedu po vasi. Popoldne se začne »štehvanje«, nato pa: »Rej pod lipo«, tudi s staro slovensko obredno pesmijo: »Bug nam dej te duober čas.« S tem je obredni del slovenskega narodnega običaja končan in nato sledi splošno ljudsko veselje, ki traja običajno še naslednji dan. Naš namen ni, da na tem mestu prikažemo našim bralcem celoten običaj, to smo storili po radiu, pač pa da opozorimo Slovence na nevarnost, ki grozi slovenskim običajem.

Pri letošnjem »štehvanju« so morali opazovalci poslušati skoro same nemške pesmi. Petje pod lipo je bilo vse prej, kakor ubrano in zdi se nam malo več, kakor napačno, pačiti namenoma ali ne, take lepe slovenske obredne pesmi, ki so preživele rodove in so jih naši predniki pobožno in s spoštovanjem peli. Na predvečer ponedeljskega »štehvanja« so bile hude besedne bitke, ali naj se narodni običaj poje v slovenščini ali v nemščini, kakor se je lansko leto zgodilo na Čajni, kjer so peli v nemščini, s čemer pa pošten slovenski rod ni bil zadovoljen. Slovensko besedilo je bilo namreč predstavljeno v nemščino, kar pa ima namen vzeti običaju slovenski videz in ga predstaviti kot nemškega, torej dati tudi slovenskemu kraju nemški značaj.

Tudi druge pesmi so peli v nemščini, ali boljše rečeno nemško besedilo na slovenski napev. Vse to smo z boleščjo opazovali, ker smo videli, da to ni delo samo mladih izgubljenecv, ampak da je mreža, ki jo spletajo okrog naših narodnih običajev, že precej obširna. Da to delajo namenoma in načrtno, je dokaz nemška narodopisna oddaja (Heimatsendung, ki nastopa sedaj pod imenom — Kennst du Kärnten —), v kateri so si drznili prikazati slovenski običaj »štehvanja« vsemu avstrijskemu narodu kot avstrijsko narodno imovino. Isto bi imeli pripomniti k filmanju celotnega običaja za »Die Welt im Film«. Gotovo bi koroški Slovenci in ves slovenski narod z veseljem pozdravili dejstvo, če bi pokazali v filmu običaj štehvanja; a zraven pripomnili, da je ta last koroških Slovencev. Toda, ali se bo to zgodilo?

To so dejstva in na to odgovarjamo takole: iz naših slovenskih narodnih običajev ne pustimo delati operet in to zato, ker spoštujemo mi drugo lastnino v vsaki obliki in si je ne lastimo, ker imamo svojega narodnega blaga dovolj. Nikdar ne bomo trpeli, da nam kdo odvzema, pa naj bo to kdor koli, našo narodno last in si jo postopoma prisvaja. Branili jo bomo do zadnjega, saj to je naša sveta dolžnost, ki jo imamo napram svojemu slovenskemu narodu. Narodni običaj je last tistega naroda, iz čigar življenja je nastal in je torej izraz njegove natranjosti ter se ne da menjavati kakor obleka. Časi germanizacije so za nami, toda gospodje, pokazite nam to v dejanjih!

Raznarodovanje

(Nadaljevanje članka »Pomembnost slovenščine na Koroškem«)

Znano je, da je cela vrsta narodov v teku stoletij zavrgla svoj jezik, ali pa so jezik vzele razmere ljudem po sili. Franči so bili Nemci, Francija pa danes govori romanski jezik. Lombardi so bili Germani, pa dandanes v Lombardiji govorijo laško. Dandanašnji se čisto dogaja, da mladina sili v novo jezikovno skupnost, da koroška slovenska mladina sili med Nemce. Materinski jezik je nekaj velikega. Jezik ima nalogo, da se v njem razvije osebnost posameznega človeka in naroda. Živa oseba je več kakor jezik. Katalan Estelrik piše: Asimilacija-prilagoditev se mora priustiti in je včasih neizogibna. Posamezniki in množici mora biti prosto, iskati si poti do svojega razuma. Raznarodovanje se vrši v veliki meri, kjer gospodarske razmere silijo ljudi, prevzeti jezik okolice ter v tem jeziku misliti in govoriti. Koroškim Slovincem se ni treba tako podajati nemškemu pritisku, kakor se mora mestni trgovec prilagoditi trgu, v katerem živi. Slovenci ne živimo med Nemci, temveč žive Nemci med nami kot uradniki in trgovci. Nemec bi se praviloma moral učiti

slovenščine, če hoče prodajati v Pliberku. Velikovecu ali Borovljah in tudi uradnik, ki slušbuje v slovenskih krajih, bi moral znati in ne samo razumeti slovenski.

V času nacizma je bilo za Slovence hudo in ljudje so morali veliko pretrpeti. Tisti, ki so izvajali pritisk na ubogi narod, se danes izgovarjajo, da so bili k temu prisiljeni. Tu moramo pripomniti, da je po krščanski morali prepovedano storiti zločin in sicer tudi pod pritiskom, da, celo takrat, če je treba žrtvovati lastno življenje. Grentrup piše: »Materinski jezik je podoben duši, ki nas oživlja. To pomembno duševno glavnico, ki nam ožarja нравstveno življenje, ne smemo izgubiti zgolj po nemarnosti. Kjer ni odločnosti, tam manjka нравnih čednosti. Narod, ki iz malomarnosti pušča propadati svoj jezik in ga končno kot plevel vrže čez plot, je podoben zanikrnemu hlapcu, ki ni uporabil izročnih mu vrlin.«

PRISILJENO RAZNARODOVANJE

Prisiljeno raznarodovanje je bilo eno najkočljivejših in najbolestnejših vprašanj naše dobe in je v nekaterih primerih še

Po zemeljski obli

JUGOSLAVIJA

25. maja je slavil ministrski predsednik Federativne ljudske republike Jugoslavije maršal Josip Broz-Tito svoj 55. rojstni dan, katerega so slovesno proslavili po vsej Jugoslaviji. Neštne stafete so mu prinesle čestitke in darove iz vseh delov države.

V četrtek je pričela v Zagrebu razprava proti bivšemu hrvaškemu generalu Kvaterniku in njegovim sodelavcem, katerega obtožnica dolži veleizdaje, sodelovanja z okupatorjem in zločinstev nad hrvatskim narodom.

Po poročilu turistične pisarne »Putnik« bo letos obiskalo Jugoslavijo okrog 20.000 inozemskih turistov. Za stanovanje in prehrano je po vseh turističnih krajih preskrbljeno. Na vseh obmejnih prehodih je »Putnik« uredil svoje podružnice. Za letošnjo sezono v Jugoslaviji vlada v Angliji veliko zanimanje. Pri podružnici »Putnika« v Londonu je skoraj 1300 turistov prosilo za pojasnila v Jugoslaviji.

Kakor poročajo iz britanskega uradnega vira, se bo podal 10. junija minister za letalstvo Noel-Baker v Jugoslavijo s posebno nalogo. Po izjavah političnega opazovalca se bo Noel-Baker sestal z maršalom Titom in drugimi člani vlade z namenom, da bi poštavili temelje za zboljšanje odnošajev med Jugoslavijo in Anglijo.

FRANCIJA

Potem ko je francoska vlada izpolnila vse zahteve delavstva razen zahteve po zvišanju mezd, pri čemer je ponudila tudi za gotova dela premije za proizvodnjo in pristala tudi na to, da podpišejo delavci kolektivne pogodbe neposredno z delodajalci, so zagrozili delavci v elektrarnah in plinarnah s stavko. Ministrski predsednik Ramadier je na tozadevni ultimativni odgovoril, da bo vlada s silo zaplenila elektrarne in plinarne, če res prično s stavko. Na neki tiskovni konferenci je še dodal, da bodo delavce, ki se bodo upirali, zaprli in da bodo vojaški strokovnjaki prevzeli elektrarne in plinarne.

Ramadier se je nato sestal z vojaškimi poveljniki in izdal naredbo, da bodo stavili vse delavce elektrarn in plinarn pod vojaško poveljstvo in vojni zakon. Nato je delavsko združenje delavcev elektrarn in plinarn napovedalo, da bodo izvedli postopoma znižanje proizvodnje toka, ki bi bilo izredno zadelo vso francosko proizvodnjo.

26. maja pa je Ramadier preko radia govoril delavcem elektrarn in plinarn ter jih pozval, da naj ne stopijo v stavko, katero so napovedali. Kljub temu pa vodje delavskega združenja niso spremenili svojega mnenja ter so slej ko prej zahtevali 15% zvišanje mezd.

Kakor pa sedaj poročajo, se je vlada le zedinila z delavstvom in bodo to vprašanje obravnavali 18. junija.

ITALIJA

V Italiji traja še vedno vladna kriza. Potem ko Orlando ni uspel sestaviti nove vlade, je sporočil državnemu predsedniku de Nicoli-ju, da so pogajanja za sestavo nove vlade propadla. To je bil že drugi poraz dveh bivših ministrskih predsednikov po odstopu de Gasperi-jeve vlade. Kakor Nitti, tako je tudi Orlando izjavil, da se niso mogli sporazumeti med strankami o potrebnih merah za borbo proti gospodarski krizi v Italiji.

Nato je osem političnih strank soglasno imenovalo za ministrskega predsednika de Gasperija, ki drži s svojo krščansko-demokratsko stranko ključ za rešitev vladne krize v rokah. Tudi komunistični predsednik narodne skupščine Umberto Terracini je zahteval vrnitev k proporcionalni vladi pod vodstvom krščansko-demokratske stranke. Potem je dobil 24. maja de Gasperi nalog za sestavo svoje četrte koalicijske vlade. De Gasperi si je pridržal odločitev sprejema do zaključka pogajanj z vodji vseh strank.

Po trodnevnih neuspešnih pogajanjih se je nato obrnil de Gasperi 27. maja na svojo krščansko demokratsko stranko, da mu da polnomočje, da sestavi novo vlado brez komunistov in levičarskih socialistov. Iz

tudi toliko surovosti in živalske podivjanosti v mladini!

Isti jezik ljudi druži in veže, tuji jih loči in odtuja. Jezik vzbuja v človeku zavest skupnosti in moči, daje enotnost mišljenja in čustvovanja. Dokler se človek poslužuje narodnega jezika, je tudi član narodne skupnosti, kakor hitro pa zavrže jezik, se od naroda loči. V družinski skupnosti materin jezik nosi in oblikuje družinski mišljenje, neko srčno in duševno skupnost, ki je tako iskrena in narodu nad vse potrebna. Jasno je, da je družinsko življenje ogroženo tudi tam, kjer šola s pomočjo tujega jezika trga mladino iz družinske

vršni odbor stranke je nato pooblastil de Gasperija, da poizkusi sestaviti novo vlado brez komunistov in levo usmerjenih socialistov, tako da obstoja možnost, da si pridobi manjše stranke, predvsem desnosocialistično krilo pod vodstvom Saragata, s čemer bi imel neznatno večino v parlamentu za sabo, dalje tudi nekatere gospodarske strokovnjake.

Sestava nove vlade je de Gasperiju uspela v sredo popoldne.

ČESKOSLOVASKA

Predsednik češkoslovaške vlade Klement Gottwald je v pogovoru z urednikom češkoslovaške kratkovalovne postaje o češkem dvestoletnem načrtu izjavil, da je naloga vlade odstraniti škodo, ki jo je napravila nemška zasedba in povečati življenjsko raven češkoslovaškega ljudstva. V prvih štirih mesecih je bil načrt uspešno izpolnjen in tudi prekoračen. Dosedanji uspehi kažejo, da je bil načrt pravilno izdelan in da leži na zdravih osnovah. Glede »Narodne fronte Čehov in Slovakov« in z njeno pomočjo sestavljene vlade je rekel, da izražata resnično enotnost češkoslovaškega ljudstva in nikdar se ne bo nikomur posrečilo to enotnost razbiti.

ZDRUŽENE DRŽAVE

Predsednik Truman je poslal ameriškeemu kongresu 26. maja poslanico, v kateri predlaga vojaško sodelovanje severno- in južnoameriških držav ter Kanade. V načrtu za vojaško sodelovanje predvideva izenačenje orožja in šolanja za armado in mornarico ter nadzorstvo trgovine z orožjem. Kot posebno važno je označil sodelovanje med Kanado in Združenimi državami. S tem je predsednik Truman javno omenil Kanado v zvezi z načrtom za obrambo.

To je bil sedaj že drugi tozadevni predlog Trumana. Prvega je predložil pred enim letom Kongresu, s katerim je soglašal tudi zunanje-politični odbor, toda takrat so odstopili od njega. Verjetno je to predloga za vseameriško konferenco v Rio de Janeiro-u, kjer naj bi izdelali stalno obrambno pogodbo za zapadno poloblo.

Drobne novice

Z odlokom Vrhovnega sovjeta so v Sovjetski zvezi odpravili za dobo mira smrtno kazen. Zločine, katere so doslej kaznovali s smrtno kaznijo, bodo v bodoče kaznovali s 25 let prisilnega dela. Še neizvršene smrtno kazni bodo spremenili v zaporne kazni.

Tajnik kanadskega sveta Jugoslovancev je na neki tiskovni konferenci izjavil, da se bo vrnilo 2000 Jugoslovancev iz Kanade in nadaljnih tisoč iz Južne Afrike, Avstralije, Nove Zelandije, Brazilije, Čile in drugih držav v Jugoslavijo, da tam pomagajo pri obnovi zemlje. Že ta teden bo skupina 500 oseb odpotovala v Jugoslavijo.

Državni tajnik v britanskem zunanjem ministrstvu je pred Spodnjim domom izjavil, da je Velika Britanija dejansko, a ne pravno priznala vključitev baltskih držav v Sovjetsko zvezo. Nek govornik opozicije je naglasil, da Združene države vključitve niso priznale.

Britansko državljanstvo je dobilo 1.450 inozemcev. Od tega 20 Amerikancev, 259 Avstrijcev, 160 Čehov in Slovakov, 555 Nemcev, 46 Madžarov in 59 Rusov.

26. maja sta Bolgarija in Romunija podpisali kulturni sporazum. Med drugim predvidevajo v njem uvedbo jezikoslovnih, slovstvenih, umetniških in zgodovinskih predavanj druge dežele na vseučiliščih. Sličen sporazum sta pred kratkim sklenili tudi Bolgarija in Jugoslavija.

Angleška kraljica - mati je slavila svoj 80 letni rojstni dan.

skupnosti. Dokler šola na ta način uničuje družine, je dolžnost in pravica naroda, da take šole odkloni in živi raje brez njih! Istočasno mora narod odkloniti tudi učitelje, ki po lastni pobudi in v nasprotju z obstoječimi zakoni odtujajo mladino narodu, iz katerega otroci izhajajo.

(Konec prihodnjic.)

TISKARSKI ŠKRAT

V prejšnji številki našega lista so se pojavile neljube tiskovne napake, ki jih žal nismo mogli več pravočasno odstraniti. Cenjene čitatelje prosimo, naj nam to opombe pošle. Uredništvo.

Vzgoja učiteljskega naraščaja

V prejšnjem članku o učiteljskem poklicu smo z vsem potrebnim poudarkom naglasili, kako je slovensko čuteč in misleč učitelj neobhodno potreben za ohranitev slovenske mladine pred valom potujčevanja.

To svoje globoko prepričanje danes spet ponavljamo. Od zadovoljive rešitve tega vprašanja zavisi naša narodna bodočnost v koroški deželi. Rešitev pa bo zadovoljiva samo takrat, kadar bomo imeli učitelje in učiteljice iz vrst koroških Slovencev s a m i h, pa naj se politično vprašanje slovenskega življa na Koroškem v bodočnosti reši tako ali tako.

Čemu to naglašamo? Gotovo ne zato, kot da bi bili koroški Slovenci nepristni Slovenci, ki bi morali zahtevati drugačen slovenski jezik in drugačen pouk od ostalih Slovencev. »Vindisarstvo« v tej in oni obliki najdosledneje odklanjamo in obojamo! A pri tem ne sme noben vzgojitelj (pedagog) mimo prejasnega dejstva, da so Slovenci na Koroškem zavoljo stoletnega razvoja v tej posebni deželi, ki se v marsičem vendarle znatno razlikuje od razvoja v ostalih slovenskih pokrajinah onstran Karavank, dušeslovna (psihološka) posebnost zase. Ta posebnost ni v kakšni manjvrednosti, pač pa ravno obratno. Korošci imamo svoje narodno izročilo, svoje običaje, svojo pesem in svoje jezikovno narečje. Svetinje so to, ki so jih poklicani pravilno vrednotiti in ohraniti tukajšnji domačini. V njih so se rodili, v njih zrasli in v njih živijo.

Spominjamo se, kako so vselej, kadar so šli naši pevci s koroško narodno pesmijo med druge Slovence, ti z navdušenjem zagotavljali, da slovenske koroške pesmi nihče ne zna tako lepo zapeti kot Korošci sami. Se razume! Samo ti jo lahko prav doživljajo, ker z njo živijo. Podobno je z drugimi značilnostmi.

In za vse to v bistvu gre, kadar govorimo o narodnem učitelju na Koroškem. Vsak poskus pretiravanja izravnavanja (»Gleichschaltung!«) bi se pri koroških Slovincih kruto maščeval. Da do tega ne pride in da na drugi strani preprečimo usodno potujčevanje, moramo vzgojiti učitelje in učiteljice iz slovenskih koroških družin.

Toda kako?

V naslednjem nekaj migljajev v tej stvari:

1. IZBIRA OTROK ZA UČITELJSKI POKLIC

Predvsem je treba med slovensko mladino sistematično (načrtno) in dosledno iskati primerne dečke in deklice, ki kažejo sposobnost in veselje za ta poklic, oz. sploh za študij na srednjih šolah. Izmed teh se bo en del pripravljaj za duhovniški poklic, (ki je gotovo med vsemi najvažnejši in bomo o njem še posebej govorili pozneje!), drugi del pa za bodoče učitelje. Za ta poklic pridejo v poštev zlasti tudi deklice, ki so po svoji naravi za učiteljsko službo še posebno poklicane.

V tem pogledu čaka odlično narodno, versko in kulturno poslanstvo našo zavedno duhovščino. Ona pozna mladino iz svoje fare od vseh strani. Prilike za spoznavanje je dovolj v šoli in v cerkvi. Ali ni tu dovolj široko, dovolj potrebno, pa tudi dovolj težko polje za versko in narodno delo v korist svojega ljudstva? Ni prav, če se pozablja živa resnica, da v ljudski šoli po tujerodnem učiteljstvu skovani narodni odpadniki tudi v verskem oziru odpadajo. Zgledov je v deželi več kot dovolj. Nezvestoba v narodnih stvareh rodi nezvestobo v verskih. Kdor je vzgojen, da zavrže ono, bo prav verjetno tudi to.

Ne sme biti izgovora, da se ne da v tem oziru nič napraviti, češ da so zapreke prevelike. Kaj vse se premaga, če se vzame nekaj s skupnimi moči in po enotnem načrtu odločno v roke! V poznejših izjavah bomo poskusili iskati pot, kako bi se vsaj glavne ovire uspešno mogle premostriti.

V drugi vrsti čaka tu dovolj dela tudi zavedne slovenske družine, ki jih imamo v vsaki vasi, kjer še žive Slovenci, vsaj nekaj. Najprej naj iščejo možnosti, kako bi svojega dečka ali deklico spravili v šolo. Če ne bo fant za duhovnika, bo za učitelja. Dandanes pomen šole ne zaostaja mnogo za pomenom Cerkve. In poleg duhovniškega poklica ne more za otroke krščanskih slovenskih staršev biti lepšega, kakor je učiteljski.

Če pa takih otrok naše najzavednejše družine nimajo same, naj agitirajo pri sosedi in tako pomagajo duhovniku pri iskanju mladine. Besede in lepa gesla za narod nas ne bodo rešila: so kakor balonček iz milnice, ki se takoj razpoči in ni potlej nič. Rešilo nas bo stvarno delo za slovensko učiteljstvo.

(Dalje prihodnjic.)

Reberca v prejšnjih časih

»Če se voziš po ozkotirni železnici od Sinčevasi proti Železni Kapli, zagledaš koj za Goselnovasjo na jugu pod Šimanovo goro na malem griču lično, belo cerkvico sv. Jerneja z nizkim stolpom. Blizu nje vidiš na robu tega hriba poslopje kakor grad, to je komenda. Zadaž za cerkvijo pa štrlijo sivi zidovi nekdanjega gradu izza zelenega bukovja proti strmim skalam Šimanove gore. Pod komendo se razprostira mirna gorska vas Reberca.«

S temi besedami začenja zgodovino te vasice domačin dr. Ožbolt Ilauing, deželni sodni svetnik, rojen 26. julija 1876 v Podkraj, vpokojen kot sodni starsešina pri sv. Lenartu v Slovenskih goricah 31. januarja 1940. Iz ljubezni do domačega rojstnega kraja, do svojega naroda in materinega jezika se je lotil napornega dela, prebrskal osemnajst različnih knjig in napisal knjigo, ki bo ostala trajen spomin njegove ljubezni do domačega kraja, svojih rojakov in vsega slovenskega naroda ter ponos Reberčanov, da je ta majhen kraj rodil velikoga moža.

Iz te knjige prinašamo odlomek, v katerem pisatelj opisuje življenje in trpljenje, skrbi, žalost in veselje, lepe in težke dni prednikov današnjih prebivalcev na Reberci.

NEKAJ IZ PREDZGODOVINE

Reberca stoji ob vznožju gore — ime ima ta gora po kmetu Šimanu, ki ima svoj dom na južni strani — na griču, ki se razteza proti vzhodu in severu ter ima posebno proti jugovzhodu strma rebra, odtod tudi ime Reberca.

Proti jugu se razteza ozka dolina noter do kapelske soteske. Če gledaš to dolino, obdano od vseh strani z gorami, se ti zdi, kakor da bi bila nekdanj napolnjena z vodo. In zares, ljudstvo govori še sedaj, da je bilo tukaj nekdanj jezero. Segalo je skoraj do sedanje reberske vasi. Nastal pa je velik potres in od vzhodne strani za žitarsko goro pod Jegartovim vrhom se je utrgal velik plaz, ki je odprl tik pod Reberco pot jezeru, ki je odteklo po sedanji strugi Bele proti Dravi. Tisti kraj, kjer se je utrgal zemeljski plaz, izgleda res tako, kakor bi se splazila zemlja med dvema skalnatima vrhovoma v dolino. Zato se ta kraj imenuje Plaznica; kjer pa je bilo jezero, je nastala suha ravnina, ki nosi še sedaj ime Suha.

To naravno razlaganje, kakor si ga je prisvojilo ljudstvo, ima dosti stvarnega na sebi. Zato nam je jasen dokaz Jezersko, dolina pod Grintovcem. Tudi tam je bilo veliko jezero, ki si je dobilo pot zaradi naravnih sil in odteklo po ozki kokrški dolini proti Savi. Da je temu tako, kaže že dejstvo, da so vse prve naselbine na Jezerskem ob vznožju gor, iz česar je povzeti, da je bil v dolini tedaj še ostanek jezera ali da je bilo vsaj še močvirno, ker so vse druge naselbine v dolini sami iz novjših časov. Od nekdanjega jezera je ostala majhna mlaka pod Štalajem, kjer imajo poleti žabe koncert.

V davnih časih so segali od zapadne meje od Tirol in koroških planin veliki ledeniki daleč na spodnjo Koroško noter do Pliberka. Bil je večni led in raz in ni bilo nobenega znaka kakega življenja. Ko se je stajal led, so nastala med gorami velika jezera, ki so dobila vsled naravnih moči, kakor potresov, prosto pot in odtekla v morje.

Da je tekla sedanja Bela po odtoku jezera pod Reberco veliko višje, dokazuje še sedaj rob visoko nad sedanjo strugo Bele, ki zavije šele pri Galiciji proti Apačam. Dobi se še pesek kakor le ob vodi, znamenje, da je tekla tukaj voda, kar se vidi posebno v Bregarjevem vrhu blizu kmeta Vovrena v kraju Kot.

Prvotno je tekla Bela mimo Žitare vasi in Goselne vasi v vzhodno severni smeri podjunske doline in se je stekala pod Pliberkom v Dravo. Sedanjo strugo si je izbrala šele potem, ko se je umaknil ledenik nazaj proti zapadu.

REBERCA ZA ČASA RIMLJANOV

Kako in kaj je bilo v prvih časih na Reberci, nam ne poroča nobena kronika in nobena zgodovina. Pač pa je bila Reberca ob času, ko so prišli Rimljani v prvem stoletju po Kr. na Koroško, ki se je imenovalo tedaj »Noricum«, gotovo sredi prometa in življenja.

Tam, kjer je sedaj Globasnica, je bila rimska naselbina »Iuenna«. Od tod je šla lepa cesta pod templom boginje Iuno, kjer je cerkvena sv. Heme, skozi Žitaro vas in navzgor skozi Reberco ter čez Jezerski vrh noter do Ljubljane, tedanje Emone, odkoder je peljala glavna cesta skozi Oglej do Rima. Rimljani so vozili svojo pošto iz naselbine Iuenna po prej imenovani cesti. Imeli so navado, da so sezidali na gotovih krajih ob cestah, kakor je pač zahteval promet, hiše in postaje, kjer so prenočevali potniki in so mogli izmenjavati konje, ki so vozili pošto.

Pomislimi moramo, da stoji Reberca na hribu in da so morali konji dosti pretrpeti, če so pripeljali iz podjunske doline, še bolj pa, če so privlekli težko kočijo s pošto od Železne Kaple. Naravno je, da je bil tu primeren kraj za odpočitek za popotnike in za konje.

Ako upoštevamo, da so se Rimljani pridno pečali s trgovino in vozili iz sedanje Koroške živino, kože, za to pa dajali olje, vino, in da je šel ves ta promet po tej cesti, si lahko predstavljamo, kako živahno je bilo življenje včasih prav na Reberci, kjer so se ustavljali popotniki, uradniki in vojaši, ki so potovali v obeh smereh.

Tako je bilo življenje v rimskih časih na Reberci.

PRIHOD DRUGIH NARODOV

Okoli leta 168. po Kr. so pridrli iz sudeških dežel divji Markomani in Kvadi, ki so ropali po tedanji Koroški in prišli nazadnje do Ogleja. Rimski cesar Mark Avrelij jih je pognal nazaj in roparske tolpe so drle v divjem begu nazaj skozi

kokrško dolino, Jezersko in čez Reberco noter do Dunaja.

Reberca je bila tedaj pozorišče hudih bojev med Rimljani in njim sovražnimi narodi, ki so hoteli spraviti rimsko cesarstvo pod svojo oblast.

Nato so prišli še burnejši časi, ko se je začelo preseljevanje narodov okoli l. 375. po Kr. Ker je šla pot ravno čez Reberco v Italijo, je bila tudi Reberca priča, kako so divjale tolpe ropajočih narodov dalje proti jugu. Kraj, kjer je sedaj Reberca, je bil tudi priča, ko so prišli leta 900. Madžari in ropali po sedanji Koroški ter oddrveli proti Italiji, potem pa po isti poti nazaj.

NASELITEV SLOVENCEV

Kot stalni prebivalci so se naselili okrog šestega stoletja Slovenci. Ti so bili poljedelci in tako je razumljivo, da so začeli trebiti gozdove in napravljati iz njih travnike in njive. Ker so našli Slovenci tu malo rimsko naselbino, je bila to naravna podlaga, da so se naselili in razširili prvotno naselbino. Prvikrat v zgodovini se imenuje Reberca leta 1236. Prišlo pa je do tega takole:

Koroški vojvoda Bernard iz rodu Šponhajmov je napravil leta 1236. listino, s katero podarja vetrinjski ubožnici 20 kosov zemlje in sicer takozvane ledine v kraju Reberca ob Beli. V Vetrinju je bil namreč cistercijski samostan, ki ga je ustanovil leta 1142. praded prej imenovega Bernarda Šponhajmovca grof Bernard Šponhajm s svojo ženo Kunigundo. Samostan je imel ubožnico, kamor so sprejemali bolnike in hiralce. Iz tega bi bilo povzeti, da je bila na Reberci že precejšnja naselbina, ki se je širila tako, da so sekali gozdove in napravljali iz njih njive.

Da je bila na Reberci že okoli leta 1200. naselbina, kaže tudi okolnost, da je v urbarju glavnega gradu Reberca, na drugem mestu navedenem, označeno, da so dobili tedanji posestniki tista posestva, ki so spadala k graščini Reberca, kot dediščino po lastnikih grada Ženek pri št. Lipšu. Ker sta pa navedena kot zadnja posestnika tega gradu Chuno in Chulo okoli leta 1209. in sta imela že tedaj posestva na Reberci, je verjetno, da je bila že okoli leta 1200. na Reberci majhna vas. Ker je bil kraj ob nekdanji rimski cesti, je razumljivo, da je bil vedno sredi živahnega prometa.

Iz severnih dežel so izvažali trgovci proti morju železo, jeklo, žebelje, srpe, kose, les, volno in platno. Za to pa so dobivali od morja sol, rozine, mandlje, suhe fige, milo in ribe.

Na spodnjem Koroškem so dobivali tudi svinec. Bili so povsod plavži, kjer so topili svinec in ga izvažali v druge dežele. Stare listine omenjajo, da so tovorili že leta 1390 sol in železo čez Reberco in da je bilo v Velikovcu glavno tržišče. Posebno so prihajali tu skozi trgovci, ki so uživali posebne pravice. Lahko si mislimo, kako živahno je bilo življenje tedaj na Reberci. Vina tudi ni primanjkovalo, saj je

v bližini okoli Žitare vasi rasla trta. Vinogradi so se raztezali od Malčap pa do Goslinjskega jezera. Da žitarci ni bilo slabo vino, kaže dejstvo, da je cesar Karol V. zahteval žitarca, da bi si pozdravil svoj bolni želodec in mu je vino tudi pomagalo.

OJ TI PRELJUBA KREMLICA

Prišli pa so časi, o katerih ve povedati ljudstvo še dandanes in o katerih pričajo še sedaj spomeniki. To je tista žalostna doba, ko so Turki divjali po slovenskih krajih.

Do leta 1473 so pridrli že desetkrat na Kranjsko. Koroški so Kranjcem pomagali, kolikor so mogli. Leta 1471 sta šla čez Jezerski vrh in Ljubelj Kristof Ungnad in Viljem Ostrovihar na pomoč, pa je bilo že prepozno. Jeseni leta 1473. se je v noči od 24. do 25. septembra vsula divja tolpa Turkov skozi kokrško dolino in dalje čez Jezerski vrh. Neke sobote zvečer je prišlo pred Kaplo 18.000 turških konjenikov in 9.000 pešcev. Pot je kazal Korošec Mihael Cvitar, ki so ga ujeli pri Novem mestu na Kranjskem in je moral pod silo izvrševati žalostni posel vodnika. Kapelčane je prevzel silen strah in vsak je bežal v planine. Kaplo so Turki požgali. Nekaj pogumnih mož je zlezlo na visoke Trobejeve pečine nad sotesko, kjer so še sedaj videti sledovi utrdb. Na Turke, ki so se drčili globoko spodaj po cesti, so zvalili skale in res ubili 17 Turkov in 200 konj, kar pa Turkov ni zadržalo in so bili še isti večer na Reberci.

Bil je strašen večer, ki so ga doživeli Reberčani. Nastal je strašen vik in krik. Kdor ni mogel pobegniti visoko v skalnate dupline v Stari gori nad Jerisami in se tam skriti, je našel strašno smrt. Otroke in starčke, ki so se bili poskrili po kleteh, so Turki privlekli na dan in jih pomorili, kdor pa je bil krepak, so ga odvedli s seboj v Turčijo. Ko je napočilo nedeljsko jutro, so zapustile turške tolpe Reberco in jo čisto požgali tako, da od naselbine ni ostalo drugega kakor kup pepela.

Pod sedanjim Kovačevim križem so se turške čete ločile na dve strani. Ena tolpa je vdrila mimo sedanjega Miklavčevega proti Doberli vasi in Pliberku, druga pa je drla skozi Gabrije, Podkraj, Jeriše mimo Klanč, Galicije, prebredla Dravo pri Mohličah proti Celovcu. Povsod so požigali, morili in ropali.

Ljudje so se le strahoma vračali nazaj iz zavetja na svoje domove na Reberco, kjer so našli požgane domove in trupla umorjenih svojcev. Ti strašni časi so se ljudem vtisnili globoko v spomin, kar dokazujejo ustna sporočila. Na te čase spominjajo znane turške šance v soteski Tabor pred Kaplo. Na levi strani Bele se vidi močan zid. Na levi strani proti Kapli stoji v skalah najprej ostanek okroglega stolpa z odprtini, nadalje naprej gori je istotako zidovje s strelskimi linami, na desni spodaj ob Beli je zid, visoko gori na strmi skali pa so razvaline male trdnjave v obliki pravokotne zgradbe. Kakor kaže podoba, ki jo je videti v Valvazorjevi knjigi v opisu vojvodine Koroške, je bil napravljen zid čez cesto, kamor si prišel skozi močna železna vrata.

(Dalje prihodnjič.)

Iz našega slovstva

10.

Nekaj ljudskih pesnikov je bilo tu po drugih slovenskih deželah. Na Štajerskem je deloval Leopold Volkmer (1741—1816) »veseli pevec Slovenskih goric«, čigar delo je na vzhodnem Štajerskem nadaljeval Štefan Modrinjak. Na Goriškem je bil v tej dobi znan ljudski pesnik, nekaj primorski Vodnik — Valentin Stanič (1774—1847). Med ljudstvom je nabiral stare nabožne in posvetne pesmi ter jih predeloval. Zlagal je tudi popevke za šolarje in preprosto ljudstvo. Njegove pesmi so prvič izšle leta 1822., drugič pa 1833. leta.

*

Z vprašanjem črkopisa, ki ga je načel Kopitar, so se v prvi polovici 19. stoletja ukvarjali štirje Slovenci iz duhovskega stanu. Časovno stoji na prvem mestu Matjež Ravnikar (1776—1845). Rodil se je na Vačah, bil profesor v Ljubljani in postal končno tržaški škof. Priredil je dva molitvenika in pričel prevajati v slovenščino mladinske spise Kristofa Schmidta. V letih 1815 do 1818 je izdal »Zgodbe svetiga pisma za mlade ljudi«.

Ravnikar kot pisatelj ni slepo posnemal po drugih pisateljih. Njegov zdrav jezikovni čut mu je pokazal tujo navlako v slovenskem jeziku, ki jo je pričel on uspešno odstranjevati. Pri pisanju je uporabil obilo novih besed iz raznih narečij. Njegovih jezikovnih reform pa niso vsi soglasno sprejeli. Odločno sta se mu zoperstavila pri tem Čop in Prešeren.

*

Franco Metelko (1789—1860), jezikoslovec ter pisatelj, se je prvi lotil sestave črkopisa. Rojen je bil v Škocijanu pri Mokronogu, šolal pa se je v Novem mestu in Ljubljani. Leta 1817. je postal profesor na novoustanovljeni stolici slovenščine na ljubljanskem liceju.

Po zgledu češke slovnice Dobrovskega je sestavil in leta 1825 izdal slovensko slovnico z nemškimi razlagalnimi jezikom. Z njo smo dobili eno najboljših slovenskih slovnice. Največja posebnost njegove slovnice je bila abeceda, s katero je ustregel Kopitarjevim načelom. Ugotovil je popolnoma pravilno osem slovenskih samoglasnikov in jim dal ustrezajoče znake.

Njegov črkopis »metelčica« je imel mnogo nasprotnikov. V metelčici je izšlo le malo knjig. Leta 1833. je bila metelčica v šolah uradno prepovedana.

*

Na Štajerskem je deloval Peter Danjko (1787—1873), doma iz Sv. Petra pri Radgoni. Tudi on je izdal slovnico, ki je izšla pol leta pred Metelkovo. Knjiga je imela ob koncu več ugank, basni in zgodbic. Z njimi je hotel utrditi svoj črkopis »danjčico«, vendar ni imel sreče. Danjčica je bila pet let po metelčici uradno prepovedana (1838).

*

Važnejši od Danjka je slovnica Antona Murko (1809—1871). Murko je bil doma iz Sv. Ruperta v Slovenskih goricah. Hotel se je posvetiti pisateljevanju, pa se mu ni posrečilo. Končno se je odločil za bogoslovje. Umrl je kot dekan v Hočah.

Leta 1832 je izdal v Gradcu slovensko slovnico in sicer v nemščini. V njej je hotel združiti slovenska narečja. Enajst let kasneje je izšla popravljena izdaja slovnice v gajici. Drugo Murkovo delo je bil »Slovensko-nemški in nemško-slovenski ročni besednik« (1833).

Vprašanje slovenske abecede se je močno vnelo v Prešernovi dobi. Ko se je boj polegel, sta bila izumetničena rokopisa zavržena, bohoriči pa je pričela izpodrivati priročna gajica, vendar tudi Prešernova doba ni mogla dokončno rešiti črkarske pravde.

*

Po vrsti slovnice, slovarjev in jezikovnih sestavkov, ki so jih dali Slovencem prvi romantiki, so si mlajši rodovi zaželeli več poezije. Trije mladi duhovniki (Anri-

oli, Cigler in Holzapfel) so nameravali leta 1824. ustanoviti poučnoodznavni list »Slavinja«, pa niso dobili potrebnega dovoljenja. Verjetno bi to životarjenje slovenskega slovstvenega dela trajalo še dolgo, da ni leta 1830. izšla »Kranjska Čbelica«, v kateri je objavil svoje pesmi tudi France Prešeren.

*

France Prešeren je zagledal luč sveta v Vrbi na Gorenjskem. Rodil se je 3. decembra leta 1800. Ko mu je bilo osem let, je odšel k stricu Jožefu na Kopanjo pri Grosupljem, kjer je služboval kot kaplan. Šolal se je v Ribnici in Ljubljani, kjer ga je med drugimi poučeval tudi Valentin Vodnik. Bil je vedno med najboljšimi dijaki. Leta 1821. je odšel na Dunaj, kjer je dovršil zadnji letnik filozofije in se naslednje leto vpisal na pravno fakulteto. Prešeren je ostal več let na Dunaju, potem pa je odšel k stricu Jožefu na Ježico, kjer se je pripravljaj za rigorozo. Leta 1828. je promoviral za doktorja prava. Istega leta se je vrnil v Ljubljano, kjer si je poiskal službo in kruh.

Najprej je bil odvetniški pripravnik pri Baumgartenu. Sodniški in odvetniški izpit je napravil v Celovcu. Po izpitu je ostal še dve leti pri Baumgartenu, potem pa se je preselil k dr. Crobathu, pri katerem je ostal dvajset let.

O Veliki noči 1833. leta se je zaljubil v Primicevo Julijo. Ta enostranska ljubezen mu je prinesla zvrhano mero trpljenja in bolečin, iz katerih pa so se rodile njegove najlepše pesmi.

Zaradi trpljenja in notranje razdvojenosti, delno tudi zaradi nenadne smrti najboljšega prijatelja Čopa, se je vdal Prešeren pijači, da bi v njej pozabil na težave življenja. Od leta 1837. mu je bila v nekem smislu življenjska družica Ana Jelovškova, ki je bila pestunja pri Crobathu. Rodila mu je tri otroke: Reziko, Ernestino in Franceta. France, ki je živel najdalj, je umrl že z desetimi leti.

Jeseni leta 1846. je dobil samostojno advokaturo v Kranju. Trpljenje in neurejeno življenje sta ga tako oslabil, da je že 8. februarja leta 1849. umrl.

Disana poljana

IVAN CANKAR:

VELIKA MAŠA

(IZ »PODOBE IZ SANJ«)

Želján tolažbe in posvečenja sem stopil v faro cerkev svetega Pavla, ki je pred zdavnim, zdavnim časom videla in blagoslovila mojo mladost. Po mračnih vijugastih stopnicah sem se napotil na kor, da bi slišal od blizu pevce in orglje in da bi blagodišeči oblaki izpred oltarja, prepojeni z molitvami, segli naravnost do mojega srca. Cerkev je bila temna, hladna in prazna; v tej tišini in samoti se mi je zdela silno večja in višja nego poprej; in tesnobno mi je bilo, mraz mi je z vlažnimi rokami tipal po licu, dihal mi v dušo plahost in strah. Svetniki so stali na oltarjih kakor sence v senci, nepremični, mrtvi; podobe na stenah so bile široke črne lise brez obličij in brez življenja; večna luč pred velikim oltarjem je tiho trepetajoča svetila sama sebi.

»Saj ni več zgodaj!« sem pomislil. »Saj ni megle in oblakov ne! Kako, da so zaspali verniki in kako, da je zaspalo to nebeško sonce ter se nikakor noče vzdigniti iznad noči?«

Pred oltar je prišel cerkovnik s kaffežem v roki. Ta cerkovnik je vlačil eno nogo tako čudno zdaleč za seboj, kakor da bi ne bila njegova; kljub temu se je sukal spretno in se ni spodtaknil, kajti bil je posla vaje. Prižigal je svečo za svečo, meni pa se je zdela, kakor da ni gorela nobena; plameni so bili mirni in mrzli, mrtvaško beli in brez luči. Cerkovnik je upihnil svečo na kaffežu ter je dolg in sključen odšel v zakristijo.

Tiho so se odprla stranska cerkvena vrata, kakor da je bila pritisnila na kljuko trepetajoča roka plahega in zbeganega človeka, ki si še k Bogu samemu ne upa drugače kot z upognjeno glavo. Prikazala se je drobna, zgrbljena ženska, v dolgo črno ruto zavita. Njen obraz je bil tako bel, da se je svetil v mraku, kakor od čudežne notranje luči obzarjen. Res je bil nož gorja in bolečine zarezal pod očmi in po licih globoke struge solzam, ali spoznal sem takoj in strahoma, da ženska ni betežna staraka, temveč da ji je komaj dvajset let. Za njo so prihajale druge, s počasnim, neokretnim, plazečim se korakom, sključenim životom, otrplimi, razjedenimi spalnimi lici, udrtimi, usahljeni očmi, opaljenimi ustnicami; vse, kakor da nosijo silna bremena na šibkih, izmučenih plečih. In ni se dalo razločiti sedemdesetletne starke od nedoraslega dekletca.

V cerkev so prihajali otroci, s prav tištim plazečim se, utrujenim, omahujočim korakom, kakor so prihajale ženske, njih matere. Starikava je bila hoja, obrazi so bili starikavi in starikovo je bilo tudi vedenje teh prezrelih, izkušanih, od zgodnjega spoznanja bolnih otrok. Njih lica so bila nabrekli, sivkaste polti, kakor da se je bila nabrala umazana voda pod napeto kožo; strahota in žalost pa so bile te oči: ne v enem očesu ni bilo mladosti, ne v enem ni bilo veselja. Kakor da bi se zgrudili pod bremenom, vsak pod svojim, so poklekali otroci za kamenito, stebričasto pregrajo pred velikim oltarjem ter nagnili glave prav do sklenjenih rok.

Začudil sem se, da moškega ni bilo v cerkev. Ko sem se začudil, se je prizibal skozi vrata postaren človek; to se pravi, imel je lase osivele in lica razorana, obrvi in brke pa čisto črne, tako da bi lahko mu bilo šestdeset in čez, lahko pa tudi šele dvajset let. Bil je kakor prelomljen v pasu: ob enem koraku je zagnal život vznak, da se je videlo belo v očesu, ob drugem pa je sunil daleč naprej; tako se je poganjal do najbližje klopi.

Koj za njim je prišel visok, slok, golobrad fant; še mahu ni imel na lepo vzboženi zgornji utnici in če bi ne bilo gub pod očmi in na čelu, bi mislil, da je še napol otrok. Stopal je z drobnimi, previdnimi, plahimi koraki, kakor po ozki, spolzki brvi čez naraslo vodo. Tresel se je po vsem telesu, potresaval in pocincaval je tudi z glavo, pomežikaval neprestano s temnimi očmi, tipal okrog sebe z obema trepetajočima rokama; tako se je pritipal do klopi ter se tam globoko oddahnil, kakor odrešen pogube in smrti.

Še so prihajali. Prišel je oče, ki je klonil glavo globoko in gledal temno in mrko v tla; levi rokav mu je pomahoval prazen ob životu, z desnico pa je vodil oslepelega sina, lepega mladeniča, ki je s praznimi očmi strmel kvikšu. Ob dveh bergljah je pritokel in pridrsal čokat, plečat mož; nikamor se ni ozrl izpod košatih obrvi, njegov zagoreli, bradati obraz je bil priča otrplega trpljenja, okamenega srca.

In še mnogo jih je prihajalo, brez števil, kakor da so vstajali iz grobov.

Na vseh obrazih pa, tako mnogoštevilnih in različnih, je bilo s trdim jeklom zapisano nekaj skupnega. Čisto enakega: neugaslji, neizbrisljivi spomin na neizmer-

no srčno bolelo, na trpljenje in bolečino brez primere, na grozoto, ki ji ni imena, na krivico, ki vpije proti nebu in kliče po sodbi.

Zvonček ob zakristiji je tenko zapel in prikazal se je stari župnik v ornatu. Globoko sklonjen je počasi in trudno stopal proti oltarju; venec belih las se mu je vil ob sencih, tudi obraz je bil čisto bel in je razodeval globoko žalost.

Ko je stopil župnik pred oltar, so se oglasile orgle, njih glas pa je bil hripav in neubran, zvoki so se lovili in prevračali brez cilja. Ozrl sem se osupel; na visokem stolu pred orglami je sedel mladoleten učenec; izsušena, jetična lica je imel in udrti oči, iz katerih je gledal blede glad. Na nizkem stolcu globoko zadaj je sedel v dve gube sključen mojster orglar; obraz, ob dlan naslonjen, mu je bil ves razdejan od velike bridkosti; pogledal sem bolj natančno tja in sem videl, da ima namesto nog dvojce štorov in da iz teh štorov mrtvo in trdo štrli dvojce lesenih kolcev.

S tresočim, bolnim glasom je molil žup-

Mauser Karel:

DOTJE

Devsa so dote že dolgo grizle. Že od takrat, ko so otroci pričeli poganjati od tal. Je zlodej, če jih je toliko pri hiši.

Fronc, Matevž, Neža, Polona in Janez. Trije betini in dve punčari. Devsu se Fronc še najbolj smili. Kadar bo prišel hip, ko bo treba določiti dote, bo Fronc dobil oklešen gruntek. Le kaj naj počne, reva? Pretegoval se bo do smrti in ko bo svojim otrokom na starost meril dote, bodo ostale samo še drobtine.

Devsova ve, kaj moža grize. Saj sama misli na svoje bučmane. Rada bi, da bi vsi dobili pošten kos od domačije. Toda kaj, ko je gruntek komaj za enega. Nekajkrat takele zvečer v kamri Devsova dva hodita v mislih čez polja in odbirata, kaj bi gruntek najlaže pogrešil.

»Njivo v Gačah bi nemara lahko dal Neži. Precej od rok je in v bregu. Kaj misliš?«

Devs v duhu stoji pod njivo in jo prečenjuje. Res visi, za oranje je nerodna, toda lansko leto je pšenica obrodila na njej kakor niti na Tolinah ne.

Devsova ve, da je mož ne bo dal.

»Neža, od rok je, toda prst na njej je dobra. Froncu bi preveč vzel, ko bi jo prepisal na Nežo.«

»Ti veš,« je vdana Devsova. »Froncu bi bilo nemara kar težko brez nje. Saj sama vidim.«

Dolgo sta tiho.

Devs v mislih že meri bukve v Straheči. Mej kuš, kako so se odebele! Pa je veliko drv navozil iz Straheče in se jih bo lahko.

»Ali misliš na gmajno?« Komaj upa vprašati Devsova.

V temi Devs prikima.

»Strahečo je škoda deliti.«

Zdaj je Devsova, ki ubije misel v sebi in možu.

»Težko bi se odločil, res,« je Devs vesel. In mu je hudo, da odbira med otroki. Vsi

nik pred oltarjem, bučno in hripavo, brez radosti, brez vere so mu odgovarjale orgle na koru; njih molitev je bila zgolj beseda. Verniki so klečali globoko doli v hladnem somraku; in njih molitev se je trudna in težka vila od črnih tal proti stropu. Ta molitev je bila prošnja lačnih, ponižanih, v trpljenju umirajočih, bila je očitjanje, hropeči vzdih bolnika, bila je zadnji, obupni klic.

»Kaj ni dovolj, kaj ni že čas, o Bog?«

Bog je slišal in tedaj je videl, da je čas. Vsemogočna roka njegova je odprla vsa okna na stečaj. V vriskajočih, šumečih, vročih valovih je planilo sonce v mraz in noč, izlilo se je v potrta srca in jih napolnilo do roba z velikonočno radostjo, seglo je v grobove in jim je dalo življenje, obžarilo je blede lica, ozdravilo jih je in pomladilo.

Z zvonkim glasom je zapel župnik pred oltarjem:

»Te Deum laudamus!«

Pred orglami je sedel sam orglar mojster in orgle so zavriskale proti nebu:

»Tedeum!«

In iz tisoč prepornih src, iz tisoč veselozarečih oči je zadonelo po vsej svetli cerkvi:

»Tedeum!«

Minila je na vekomaj črna maša trpljenja, sramote in groze, zazvonilo je k večni veliki maši radosti in ljubezni.

Tedeum! — — —

Sanje vé moje, kam ste se zagledale? —

so zrasli iz iste krvi, pa vendarle: Fronc je prvi.

Potlej se oba zopet vrmeta iz gmajne in za Košarjevim glogom zavijeta na Krtine. Dolina, da je moraš biti vesel. Devs se v temi smehlja in boža njive. Prav na kraju je Ožbovčeva turščica. Na salamensko je gosta. Se vidi, da je že mladi sadil. Prepuliti bo moral.

»S Krtin ne moreva nič trgati,« izkolca Devs. »Sama vidiš, da je to najboljše, kar imava.«

»Vem.«

Jemnasta, še od brtevsa težko deliš, kako boš od drobtine! Ko bi bila samo dva, recimo Fronc in Neža, bi še šlo kako. Tako pa — križana gora!

Tudi travnike presodita takole, ko ne moreta spati. V lazu je trava vselej revna, toda marsikdaj bi težko brez nje. In zaleže, kadar je zima dolga in sneg ne zna odlezti. Če ti samo slama ostane, se živini preveč pozna. Travnikov Froncu res ne sme trgati. Živina je dober del grunta. Iz praznih jasl pa se nobena ne redi. Če na njivo deteljo zaseje, kam bo pa krompir sadil.

Da, dote. Bolj grizejo Devsa kakor vse druge skrbi. Gruntarju še nekam kaže. Toda še njemu se zemlja z dotami trga. Otroci so vedno, zemlja pa ni leščevje, da bi se kar razraščala. Ob vsakem testamentu se bolj drobi. Devs in Devsova oba mislita na Zidaneka. Čeden grunt je bil nekoč, kakor so vedeli stari povedati. Pa je gospodar v testamentu sina preveč obremenil z dotami. Revez je sekal in odprodajal živino, da je vse izplačal, zalezal v dolg, ki se ga je do smrti držal in prešel spet na sina. Dote so grunt razkopale. Danes je pri Zidaneku komaj za četrt grunta še. In najslabši deli. Je zlodej.

Devs kar motoglavi. Kadar Fronca pogleda, se mu zasmili. Kako se žene, hudi-

mana! Komaj leže, je že pokonci. Seveda, brenči tudi že. Prav. Naj kar brenči. Biščeva Angelca bo prinesla pridnost k hiši, dote pa ne toliko, da bi za enega zalegla. Pa naj fantu še deklia oponeše? Počemu. Sam si postilja, sam bo ležal. Seveda, boljše bi bilo, ko bi za Benkovo Ančko pogledal, toda kaj hočeš. Ljubezen je v srcu.

Hudik, nazadnje imajo pa otroci tudi pamet! Devsa je misel kar prijala.

»Povem jim, potlej naj se pa košatijo. Nežo bo nemara Primož vzel, čeprav ne bo bogatije prinesla Kamnarju. Polona se je pa tako že zagnala v bajtarja. Klemen naj bo vesel, da bo pridno žensko dobil. Če mu ni všeč, pa naj pusti. Gruntarske ne bodo sile k bajti. Janez. No ja, Janez še šole ni povsem odbral. Bo kar tiho, mulec. Za mizarja se bo šel učiti, betin, pa bo imel doto.

Devsu je misel kar všeč. Mejdunaj, dokler ima še vajeti v rokah, zakaj bi ne vozil. Neža ga še najbolj skrbi in Matevž.

Da, Matevž. Njega bo moral izplačati Fronc. Obrti se ni izučil, delal je pridno, za hlapca ga ne moreš poslati. In če Kamnarjevo Nežo popusti, bo tudi nerodno. Ženske le ne morejo vedno kokati doma. Oddati jih je treba. Je pa tudi res, da jih s samo košaro težko oddaš.

V nedeljo večer je Devs otrokom naročil, naj po marijah ne hodijo daleč od hiše. Koj so vedeli, da imajo oče nekaj na srcu.

Po večerji, ko je skleda še stala na mizi in pred vsakim obilnjena žlica, je Devs začel.

Fronc je koj vedel, kam bodo dregnili. Že po prvih besedah.

»Prerasli ste me.«

Devsova je od peči božala z očmi Fronca in Matevža, Janeza in obe punčari.

Res so veliki, si je morala priznati. Kakor da niso iz mene.

Devsu se je za čas zataknila beseda.

»Na pet delov ne bom mogel deliti. Se reče, kosov ne bo. Bolj drobtine.«

No, da je le besedo prevalil iz srca na mizo. Kar odleglo mu je in okorajžil se je. Naj se zdaj betini upro, če si upajo.

Matevž se je oslonil na komolce.

»Saj sami vemo, da ne bo veliko.«

Devs ga je pogledal z veselimi očmi. Pogled ga, hudika, pa je mislil, da se bo prvi upri!

»Kje pa se ženiš, da tako govoriš?«

Devs je samo po govoricah vedel, da zahaja v Žiganjo vas k Mežnarčku. Naj Matevž sam pove.

»Berač k beraču. Pri Mežnarčku.«

Devs je že odbiral bukve in hraste in tudi siromašni laz pod Žiganjo vasjo.

»Toliko boš dobil, da enkrat z vozom ne boš peljal.« Matevž se je zasmel.

Potlej se je še Devs.

Na, pogledj jih brenčinov, vsi se smejejo! Kdo bi si mislil, da bodo tako razumeli. Fronc toplo gleda v Matevža.

Zdaj Devs ne ve več kaj reči.

Devsova vzame skledo z mize in pomeže žlice vanjo.

»Ste imeli samo to povedati, ata?« je vstajal Matevž od mize.

»Samo to.«

Potlej se je Devs Matevž potegnil na vas. Do deklia ima daleč, dalj kot drugi. Za njim gre Fronc.

Skoraj že ponoči reče Devs ženi v kamri: »Tile najini otroci! Iz pravega testa pa so, kaj?«

Potlej sta oba tiho. Stara ura v hiši počasi deli noč in čas. Devs ve, da se za njegovo hišo še ne bo stekel.

PANDORINA PUŠČICA

(Po stari bajki)

Nekoč sta živela dva brata, Prometej in Epimetej. Prvi je bil z vsemi mazili namazan in drzen, o drugem ne poznamo posebnih junaških činov. Kljub temu bo igral glavno vlogo v naši bajki.

Prometej se je zameril vsemogočnemu Jupiteru, vladarju vseh bogov, ker mu je ukradel ogenj z neba in ga ponesel človeškemu rodu (od takrat imamo tople jedi in zakurjeno sobo). Za kazen ga je Jupiter prikoval na samotni skalnat vrh na Kavkazu, a za družbo mu je dal orjaškega orla z železnim kljunom, ki je siromaku dan za dnem kljuval jetra iz telesa, ki so mu čez noč zopet nanovo zrasla. Trideset let je Prometej prenašal to muko dokler se ga ni usmilil junaški Herkules, ki je orla ubil in rešil Prometeja njegovih okovov.

Prometej se je vesel odpravil domov, kjer ga je njegov brat prisrčno sprejel. Doma se je zadržal le kratek čas, ker ga je pustolovska kri zopet gnala po svetu. A predno se je zopet napotil, je posvaril brata:

»Dragi Epimetej, poslušaj me! Naš stari Jupiter bo gotovo besnel zaradi moje osvoboditve in pričakujem, da bo svoje maščevanje tokrat znesel tudi nad teboj. Zato te svarim, da ničesar ne sprejmeš, kar bi ti stari gospod poslal v hišo, bilo v kakšni obliki!«

Epimetej mu je obljubil, da bo previden, brata sta si stisnila roke in Prometej je odšel po svetu.

Jupiter je medtem sedel z brado v dlani in premišljeval, kako bi unesel predrzneža. Grom in strela bi bila prehitra smrt, ognjeni zmaj junaku ni bil kos, poleg tega je hotel vladar bogov s Prometejem vred kaznovati vse človeštvo, ker se je s takim navdušenjem posluževal ukradenega ognja. In ko je tako preudarjal in premišljeval, mu je nenadoma obstal pogled na krasni boginji Veneri, ki se je igrala z Amorjem, svojim sinčkom. Tu je rešitev! se je posvetilo Jupiteru. Ženska!

Takoj je uravdal daljnogled na zemljo, da poišče najlepšo mladenko. Po mestih in vaseh je gledal, po hribih in dolinah in nazadnje je ugledal na cvetoči trati spečo mladenko, ki je bila tako lepa, da so ptice onemele od občudovanja in se je sonce skri- lo od zavisti.

Jupiter je poklical božjega sla Merkurja.

»Poleti na ono trato, zbudi prelepo Pandoro in ji povej, da sem jo izbral kot so- progo junaškemu Epimeteju. Nato jo po- vedi k njemu. Za doto pa naj mu izroči-

v kateri so moja darila človeštvu. Vendar pa ne sme odpreti pokrova puščice, predno mu ne zapovem.«

Epimetej se ni malo začudil, ko je nenadoma stopila v njegovo hišo krasna deklia. Še bolj pa je bil presenečen, ko mu je povedala Pandora, da mu jo pošilja sam Jupiter kot družico.

Ob pogledu na sinjemodne oči, eveltoča lica in baržunasto kožo lepote je Epimetej popolnoma pozabil svarilo svoje- ga brata. Objel je Pandoro in jo goreče poljubil.

»Tole sem ti prinesla za doto,« je dejala dekle in mu izročila puščico. »V tej posodi so Jupiterova darila tebi in vsemu človeškemu rodu. A odpreti je ne smeš, predno ti ne zapove.«

Epimetej je dragoceno darilo ogledoval od vseh strani. Radovedno je otipaval pokrov, a premagal se je in ga ni odprl. Spravil je puščico in sedel k večerji.

A ponoči mu misel na zaklad ni dala spati. Premetaval se je na ležišču in ugi- bal, kaj neki se nahaja v puščici tako po- sebnega, da je ne sme odpreti. O, modri Jupiter je vedel, da so tudi moški rado- vedni!

Ko so prvi sončni žarki posijali skozi okno, ubogi Epimetej ni več vzdržal. Skočil je z ležišča in planil k stenski polici, kamor je bil spravil puščico. »Pogledati moram, četudi bi me ob priči strela za- dela!«

(Nadaljevanje na 7. strani.)

Ljudski običaji o binkoštih na Koroškem

Kakor pred drugimi ljudskimi prazniki tako tudi zvečer pred binkošti, ki so na Koroškem po vsej verjetnosti bolj ali manj še stari narodni pomladanski praznik, priredi mladina v Zilji svoj shod in spreved. Na najbolj ravnem prostoru v Ziljskih planinah se na binkoštno krstnico zvečer zberejo vaški pastirji, zasadijo v zemljo »maj« in uprizorijo »binkoštni tek«. Od primerne kraja tečejo proti cilju, ki je označen z »majem«. Kdor priteče prvi na cilj, tega okličejo za »binkoštnega kralja«, zadnjemu pa dajo kako smešno ime. Nato zažgejo grmado okoli »maja«, prično pokati z biči in vso noč prežive ob kresu na prostem.

Tudi v dobrolski okolici so pred leti, ko je bilo še veliko ovac in govedi in je vsaka kmetija imela svojega pastirja, pastirji na binkoštno krstnico posekali nekaj metrov visoko smreko, jo do določene višine olupili, ovenčali in okrasili z rožami. Na vršiču so naredili krog in vanj vdelali (postavili) križ. Pod ta »maj«, ki je bil od vrha do tal opletan z venci, so vselej tudi nekaj zakopali. Kdor je na binkošti prvi prignal na pašo, je dobil, kar je bilo pod »majem« in tudi »maj« sam. Temu »prve-mu« so vzdeli tudi častni naziv »zvate (zlati) jajce«, medtem ko je bil tisti, ki je drugi prignal na pašo, samo »srebrno jajce«, zadnji je bil »binkoštni podlog« (podvuh) ali »binkoštni kvopove« (klopotec). Kajpak so tega zadnjega tudi ves čas tudi dražili in mu peli, češ, da

»Binkoštni podvuh tak dovog' leži,
da se ga še slama zadaj drži«.

Vse kaže, da so na Koroškem, kjer se narava šele o binkošti najlepše razbohoti, šele tačas prvič gnali na pašo. Prva paša se zdi kmetom že od nekdaj nevarna, zlasti se boje sovražnih sil, ki bi živini škodile. Zato pred to prvo pašo in na nji na vso moč pokajo z biči. Tako na Zgornjem Koroškem že na binkoštno soboto zvečer in na binkošti zjutraj po hribih in dolinah odmeva krepko pokanje. Hlapci in pastirji si že tedne prej pripravijo »gajžle«. Na kratek, komaj dva čevlja dolg kočec si navežejo dolgo in debelo konopno vrv, ki je proti koncu vedno tanjša, in ji na kraju še navežejo »žmic«, spleten iz žime volovskega ali kravjega repa. Ob spretnem vihtenju daje to posebno močan pok. Ljudje pravijo, da s tem naznanjajo pomlad. Vsekakor je to v zvezi s pomladjo. Po stari ljudski veri naj bi to pokanje odganjalo od vasi in živine zle sile. Najspretnejši in najglasnejši pokavec dobi tudi dar, po navadi steklenico vina.

Medtem ko se skorajda povsod po Koroškem na binkoštno krstnico že ob mraku razlega okrog vasi in po selih močno pokanje, doma povsod po oknih in vratih zataknejo lipove ali bukove vejice, kot n. pr. v Škocijanu v Podjuni ali v Sv. Jakobu v Rožu. Marsikje na Spodnjem Koroškem, n. pr. v Kotljah in Črni postavijo pred hiše zelene breze. Po vseh vaseh, kjer imajo studence s stalnim iztokom, »tatermanec«, opletejo iztočne cevi z venci, da bi bila voda zdrava. V Zilji obesi pastir na studenec lep venec rož, da bi dobila živina čisto pitno vodo.

Binkošti so praznik sv. Duha, ki ga ver- ni Korošci prav iskreno častijo. Saj visi nad mizo, kjer so še trdni kmetje, velika steklena buča, v kateri je »golobček« — sv. Duh. Od sv. Duha izhaja dar pridnosti. Zato je treba na binkoštno jutro zgo- daj vstati. Ne samo pastirji, marveč vsi pri hiši!

Ob svitu gre na Spodnjem Koroškem, kot v Kotljah in Črni, gospodar z vso dru- žino na polje. Obhodijo vse njive, v vsa- ko zataknejo križec iz blagoslovljenega le- ša cvetnega »snopa« in spotoma ves čas glasno molijo rožni venec. Marsikje ob ro- bu njiv zasajajo tudi brinje in kropijo z blagoslovljeno vodo, da bi bilo polje obva- rovano pred hudo uro in točo. V Rožu vzame kmet s seboj tudi del pluga in ga zarije v zemljo. Tudi v gozd odide gospo- dar, poišče najvišje drevo in zasadi nanj belo zastavico in nekaj blagoslovljenih le- škovih šib zoper tatove, blisk in drevesne- ga črva. Ponekod, n. pr. v Škocijanu v Podjuni, gospodarji že od velike noči sem vsako nedeljo ob ranem jutru, preden gre- do k maši, z rožnim vencem v rokah ob- hodijo vse polje. Ta običaj se hrani seve bolj v krajih, kjer so domačije same zase in je posestvo zaokroženo. Tu se kmet kaj- pak resnično čuti kot kralj svoje zemlje, vendar je ponižen in se živo zaveda, da je vse odvisno od Boga in njegovega svetega blagoslova.

Tudi na Zgornjem Koroškem hodijo krop- it polje, in sicer vsako jutro od vnebo- hoda do binkošti. To opravi najstarejši hla- pec, ki dobi zato boljše zajtrk. V Zilji je pri kropljenju polja na binkoštno jutro ali pa že prej zvečer udeležena predvsem mla- dina. V Zgornji Zilji gredo s križem v pro- cesiji preko polj in zvonovi pojo. V Sred- nji Zilji nosijo dekleta s seboj košarice,

polne rož, ki jih pri svetih znamenjih, zla- sti kapelicah, potresajo po tleh, mladeniči pa iz skodelic škropijo po polju blagoslov- ljeno vodo. Nihče ne mara tega zgodnjega jutranjega obhoda zamuditi, da bi mu ne vzdeli priimka »binkoštni oslič«. V sprevo- du nosijo tudi sveženj bukovih vejic in jih pri zadnji kapelici blagoslove. Pri župni cerkvi dobi vsak udeleženec po kako ve- jico. Listje pomešajo doma med krmo; do- bi ga goveja živina, da bi bila zdrava. Prav tako dobi živina tega listja, preden gre v planine, da bi tudi tam ostala zdrava in varna pred padcem. V nekaterih krajih v Zilji naberejo deklice in dečki po travnikih rože in jih spletejo v pisan venec. Nave- žejo si ga na dolg kol in ga s pesmijo pri- neslo domov v hišo. Mati kmetica ga vzame in nese na polje, kjer ga zasadi v zemljo, da bi bilo polje varno in bi obilno obro- dilo.

Nekoč so na Koroškem na binkoštno ju- tro tudi kresili. Zlasti v gorskih krajih so radi netili kres, ker so bili prepričani, da bodo z binkoštnim kresom odvrnili slano od setve. Na Zgornjem Koroškem je kres še danes v navadi. Že teden dni prej si pri- pravijo velik kup jelševega in smrekovega dračja. Ko na binkoštno soboto zvečer od- molijo doma rožni venec, si kresovalci na- lože v naročje nekaj bukovih trsk, da si z njimi svetijo na poti. Kmalu po polnoči se na višinah oglase možnarji, glasen vik in petje; kres zagori. Zeleno vejevje in zem- lja na dračju daje obilo dima; čim več je dima, tem večje je veselje. Zapoje tudi harmonika, klarinet in bombardon. V drav- ski dolini mečejo v zrak tudi žareče oglje. Po starem izročilu ob kresu tudi zelo pa- zijo, kam vleče dim. V isti smeri si je nam- reč treba poiskati nevesto. Da kres pre- hitro ne pogori, ga včas polivajo z vodo. Dim zlasti očetje zelo cenijo. Pravijo, čim več ga je, tem boljša bo žetev. Šele proti jutru sme ogenj bukniti na plan.

V Lešah pri Prevaljah imajo navado, da takrat, ko zvonijo na binkoštno soboto več- no luč, polaga vsak ud družine v svoje okno med rože zeleno lipje, da bi prišel nanj sveti Duh, ki bo hodil to noč od hiše do hiše. Hiša, ki bi tega ne storila, bi kmalu okusila nesrečo in blagoslov božji bi ji sveti Duh odtegnil. Ob svitu si rado- vedno ogledujejo lipovo listje. Komur je ostalo krepko in živo, je vesel, a žal- sten oni, kateremu je preko noči ovenelo, saj bo še v tistem letu moral umreti. Ker se je to le redko kdaj uresničilo, pomenijo danes usahli listi le še smrt kakega sorod- nika ali vsaj bližnjega znanca.

V teh krajih je tudi rek, da kruh le ta- krat kaj velja, če je dovolj »svetih du- hov« in njem, t. j. če je dobro »kipnil« (se dvignil) in je v kruhovi sredici in ob skorji dovolj luknjic. Otrokom, ki vprašujejo, zakaj je sredica luknjičasta, odgovarjajo

starši, da zato, ker v luknjicah domuje sveti Duh. Manjšim luknjicam pravijo »mali sveti duh«, večjim pa »veliki sveti duh«.

Sveti Duh je tudi zavetnik zmernosti, treznosti in urejenosti življenja. Kdor pre- komerno je in pije, kot da bi ne imel dna, temu pravijo, da nima svetega Duha.

Sve to in veličastno je binkoštno jutro. Krasota kipeče pomladi sama vabi, da ljud- je pohite v rosno jutro. V Rožu pravijo, da je dobro, ako se na binkoštno jutro pred soncem umiješ z roso, ki je na pše- nici, potem te ne bodo bolele oči. Ob tej vraži ljudje ne mislijo na učinkovitost ro- se kot take, marveč bolj na svetost praz- nika sv. Duha, ki je ta dan razlit čez širni svet in prenavlja obličje zemlje.

Binkoštno jutro je tudi jutro radosti za pastirja. Vsak se potruži, da je čimprej na paši ali vsaj, da ni zadnji. V Zilji imajo navado, da dobi pastir, ki prvi prižene na pašo, venec iz rož in ga okličejo za »bin- koštnega kralja«. Tudi prvi kravi obesijo okrog vratu venec iz cvetic. Zadnji pastir pa je to jutro pravi revež. Zasmehujejo ga in nazivljejo »binkoštnega vucija«. Njogo- vi kravi obesijo okrog vratu venec iz ko- priv in zvoncec iz macesnovega lesa. V tem lesenem zvoncec je žaba. Včas skušajo pa- stirju obesiti žabo tudi okrog vratu, ka- kor je to navada okrog Vrbskega jezera. Zato so pastirji tukaj že navsezgodaj na nogah in z glasnim pokanjem ženejo živi- no skoz vas. S tem pokanjem drug dru- gega budijo, da bi kdo ne zaspal. V Meži- ški dolini neso tistemu, ki binkoštno jutro zaleži, v postelj koprivo in tovariši pa- stirji ga zbadajo z »binkoštnim žolejem«, v Kotljah in Črni tudi z »binkoštnim čele- kom« (teletom). Zato se pač vsakdo po- trudi, da je čimprej na paši. V velikovski okolici dobi prvi pastir venec rož in listja. Sme ga navezati celo najmočnejšemu volu. Slabo pa se godi zadnjemu pastirju. Med- tem ko, mora v Zilji »vleči žabo« in mu jo v Rožu skušajo navezati na vrat, mu v be- ljaški okolici prinese opoldne majhno ža- bo (»purča«), okrašeno s cvetjem, na deski celo za južino. V nekaterih krajih v Rožu je zadnji pastir »binkoštni kralj« in mu skušajo obesiti na vrat žabo! Tudi sicer ga zmerjajo. To je seveda že zamenjana vloga pravega »binkoštnega kralja«.

Vse kaže, da je vsaj v gorskih predelih Koroške binkoštni praznik takorekoč prvi pravi topli pomladanski praznik in tudi se zdi, primerni dan, ko so, vsaj nekoč, prvič gnali na pašo. Morda je kaj v zvezi s tem pomladanskim ljudskim praznova- njem tudi okolnost, da si na Koroškem bin- koštno jutro za zajtrk postrežejo s poseb- nimi binkoštnimi krofi. Tudi živini pone- kod v Rožu postrežejo. Tako ji dajejo n. pr. belega kruha, ki ga pomakajo v tekočo vodo.

In drugod po Slovenskem

Oglejmo si binkoštno običaje še v osta- lih predelih slovenske domovine.

NA ŠTAJERSKEM

Zlasti je na Štajerskem skrivnostna bin- koštna noč. Na Murskem polju fantje pred Duhovim kurijo kres vsaj do polnoči, po- tem pa grejo v vas buditi pastirje, da že- nejo na pašo. V Janeževcih pri Sv. Urbanu se že od večera, brž ko je sonce zašlo »za božjo gnado«, razlega močno pokanje. In sicer fantje kar naprej do sončnega vzho- da »dvojkajo« ali »štirkajo«. Pri sv. Vidu pri Ptujju po trije fantje »trijančijo«. Ne- kateri kmetje se tam sicer jezijo, češ da to škodi žitu, češ, da potem ne cvete tako lepo, a ne pomaga nič. To so stare fantov- ske in pastirske pravice. Predvsem je to popravek pastirjev. Ti si pri Sv. Marjeti ni- že Ptujja že dalj časa prej skrbno pletejo iz rafije dvovrstno tanko kito, ki jo, ko jo vežejo, zelo trdo s prsti stiskajo ali žmi- kajo, zakaj »žmic« le tedaj pošteno poka, če je trd, dolg in ima veliko vozlov. Za bin- košti ima vsak pastir na biču nov »žmic«. Navsezgodaj, že kmalu po polnoči, se za- čno oglašati prvi pastirji. Pri Sv. Marjeti ni- že Ptujja da tisti, ki prvi prižene z dvora na cesto, takoj s pokanjem znamenje. Brž se mu odzovejo vsi budni pastirji. Vsak pastir gleda, da ga tisti, ki je prvi, čim- prej opazi. Ko so namreč že vsi iz vasi na paši, se začne strogo zapovrstno štetje, kdo je prvi, kdo drugi, tretji itd. Kdor pri- žene zadnji, pa čeprav ob petih, je »bin- koštna luknjica«. Sicer pa po navadi ne čakajo, marveč gredo kar na dom in mu pod oknom kričijo: »finkoštna luknja«. Pri tekmi, kdo bo prvi na paši, se pastirji več- krat ovirajo. Pri Sv. Marjeti niže Ptujja si drug drugemu hodijo zavezovat vrata, ta- ko da pastir, ki spi v hlevu, ne more z ži- vino ven, ali pa, če ne spi v hlevu, da ne more takoj do živine. Tudi dvoriščna vrata si zavezujejo in zapahe s kravjemkom ma- žejo, samo da pastir ne more takoj na ce-

pa zaspancem, zlasti tistim, ki jutra zale- žavajo, in sploh lenuhom, zagodejo tako, da jim na streho vržejo šopek kopriv, še rajši jim jih nastavijo na okno z voščilom, da je treba »vse lenuhe s koprivami na- žgati, jih s postelj pometati in na delo nagnati«. Seva je zaradi tega mnogo sme- ha in tudi velike jeze. V nekaterih kra- jih po Štajerskem odenejo dekletom spal- nice s koprivami in drugim zelenjem. Pač važen opomin, da je treba biti priden in zgodaj vstati!

Binkošti so tudi praznik lepote. Pri Sve- tem Vidu pri Ptujju hite dekleta navsezgo- daj na polje umivat se z ovseno roso, da bi se očistile peg in ostale mlade in čedne. Ponekod se vsa družina še pred sončnim vzhodom umije s hladno jutranjo roso, da bi bila v bližnjem poletju varna pred raz- nim mrčesom. Najrajši se umivajo z roso na pšenični njivi. Tako v Staršah pri St. Janžu na Dravskem polju in v Framu. Umivanje s pšenično roso, pravi staro ljudsko izročilo, očiščuje človeka sončnih peg pa tudi drugih nakaz na obrazu. Bin- koštna rosa je pač zato tako cenjena, ker gre to jutro, kot pravijo v Framu, pšenica k maši. Njeno zrno je Bogu posebno drago. Vsako ima na glavi Jezusa.

Na binkoštno jutro, ki ga naznanja ne- nehno pokanje z biči, radostno, petje, žviž- ganje in vriskanje pastirjev, se ljudje zgo- daj in slovesno odpravijo k službi božji. Tedaj, ko veliki zvon »skup zvonijo«, mora biti vsa živina že sita v hlevu.

Kakor binkoštnih svetkov na Štajerskem ni brez pokanja, tako jih tudi ni brez kre- sov. V Slovenskih goricah zagore svetli ognji ob večerih binkoštno nedelje in bin- koštnega ponedeljka. Tudi pokanje se raz- lega oba praznika.

Na binkoštni ponedeljek gospodarji radi malo pogledajo po polju. Na Vurberku pri Ptujju je pravilo, da se mora gospodar na binkoštni ponedeljek čez dan malo »dol vleči«, t. j. počivati, da mu potem žito ne poleže. Seveda se tega od dela utrujeni očetje nič ne branijo.

V PREKMURJU

Za Ptujskim poljem in Prlekijo v svoji- skem praznovanju binkošti nič ne zaostaja sosedno Prekmurje. Tudi tam vso noč po- kajo z biči. Marsikje denejo na hišna in hlevska vrata šipkovo vejico, da bi ne pri- šle čarovnice in ne škodovala živini. Vsak pastir si mora znati splesti bič in pokati. Imajo poseben bič iz preje, tako imenovani »na osem«, ki ima štiri ali šest kit. Bič je privezan na posebno toporišče ali bičnjak z imenom pastirjevim ali s kako sliko iz pastirskega življenja. Pastirji morajo prvi vstati. Pastirju, ki zaspi, ves dan kličejo:

»Copi, lopi, copi, lopi,
čarne pütre zatik!«

ali kakor pravijo v Beltincih:

»Sopi, lopi, sopi, lopi,
prazne pütre zatik!«

Na risalske svetke, tako splošno pravijo v Prekmurju binkoštim, se mnogi hodijo navsezgodaj umivat z jutranjo roso. Tudi k maši se zelo podvizajo. Kakor je treba ta dan zgodaj vstati, tako je pa treba tudi zgodaj iti spat. Otroka, ki se na »risali« zadnji spravi spat, namažejo s sajami ali koprivami.

NA GORENJSKEM

Na Gorenjskem, n. pr. okrog Škofje Lo- ke, na binkoštno nedeljo že navsezgodaj zvonijo k dnevu. Zvonarji se skušajo, kdo bo prvi. Včas so že ob enajstih zvečer za- čeli. Zvonjenje traja dolgo v jutro. Okrog Šmarne gore, kjer že ob treh zjutraj po vsej cerkvah prihrkava, gre hišni gospodar zbuditi vso družino.

NA DOLENJSKEM

Po novomeški okolici so na binkoštno soboto blagoslovljene vode deležne ne sa- mo njive, marveč tudi vinogradi. Vse po- kropijo, da bi vse sv. Duh rešil toče. Na najvišje trte privezujejo blagoslovljeno oljko, da bi ne bilo hude ure. V Kompo- ljah pri Muljavi pri Stični, denejo na stre- ho tudi šentjanževih rož, v sobah in vežah pa nasteljejo, da bi prišli angelčki spat in varovat dom pred nesrečo.

V vinskih krajih, tako na Paki, imajo tudi zanimivo navado, ki jo pa že zelo opu- ščajo, da na binkoštno soboto zvečer proti polnoči stopijo v zidanico ali hram in tam odpro ali odbijejo na sodih veko in vlijejo v sod nekaj kozarcev vode iz najbližjega studenca, da bo sveti Duh vse lepo bla- goslovil in da vino ne bo »zavrelo«, se spri- dilo. Temu običaju pravijo, da hodijo »vi- no hladiti«.

Nekoč so se na binkoštni večer in bin- koštno jutro po Dolenjskem n. pr. na Raki, zelo bali zlih sil, zlasti čarovnic, češ da pomolzejo krave, vzamejo zvonovom glas ali da razgrinjajo po polju rjuhe in jem- ljejo žitu plenjavost. Pastirji so zato že pred mrakom gnali domov, cerkovniki so jih že ob enajstih zvečer skušali obzvoniti z velikim zvonom. Pa tudi večerno kroplje- nje z blagoslovljeno vodo je nekoč veljalo predvsem zoper sovražne sile, zlasti čarov- nice.

Za naše gospodarje

Ustroj kreditnih zadrug

Preden se lotimo obravnave zastavljene vprašanja o notranjem jedru kreditnih zadrug, moramo izjaviti, da so naša razmotrivanja povsem teoretičnega in torej poučnega značaja. Sedanjega stanja slovenskih kreditnih zadrug na Koroškem se ne bomo dotikali.

Vendar pa moramo našim bralcem že takoj od začetka povedati, da imajo v trdovratnem odporu pristojnih krogov proti vrnitvi slovenskega združnega premoženja v slovenske roke najzgovornejši dokaz, kako so njihove denarne zadruge izredno važen činitelj v gospodarskem življenju. Če bi ne bile, bi jih že zdavnaj imeli Slovenci spet v rokah!

Denar — svetá vladar, pravi naš pregovor in pravo zadene. V modernem gospodarstvu brez denarnih sredstev nikamor ne prideš. Ne smemo imeti seveda pred očmi sedanjih izrednih razmer, ko o tem govorimo! Danes živi svet še vedno pod vtisom nestalnosti. Dokler države ne sklenejo med seboj končnoveljavnih mirovniških pogodb in se človeštvo ne neha bati usodnih mednarodnih zapletljajev, toliko časa se tudi vrednost denarja (valuta) ne more ustaliti. Dokler pa denar nima stalne vrednosti kot mednarodno plačilno sredstvo, toliko časa nima onega pomena, kakršnega mu gospodarstvo pripisuje. Toliko časa ima pač vrednost in veljavo blago kot gospodarska dobrina, ki je stalnejša od denarja v svoji vrednosti.

Ali v rednih razmerah ima pregovor: Denar — svetá vladar, veliko resnice v sebi. Pa naj se posamezniki ali socialne skupine še tako zagrizeno bore zoper kapital — brez njega sami nikamor ne morejo. Kdor ima v rokah denarna sredstva, pa bodi poedinec ali skupnost (n. pr. zadruga, na, narodna, državna), ta je zares gospod v svoji hiši in gospodar na svoji zemlji, oziroma v svojem podjetju.

Te neizpodbitne resnice ni mogoče našim ljudem zadosti učinkovito predočiti. Če bi vsak teden o tem pisali, bi z ozirom na važnost stvari prav nič ne pretiravali. Zadostna lastna denarna sredstva, ki se urejeno zbirajo in potem plodonosno krožijo po raznovrstnih gospodarstvih slovenskih ljudi, so za nas koroške Slovence temeljni kamen našega narodnega obstanka. Tega ne sme noben Slovenec na Koroškem, ki se še prišteva v našo narodno skupnost, niti za trenutek pozabiti.

Gruntar, ki sosedu ničesar ne prosi, se na svojem gruntu lahko svobodno razvija. Ne pa kajzar, ki je na vsakem koraku odvisen od onih, ki jim je dolžan.

Govorimo večkrat o pravicah, ki nam kot Slovincem grede. Govorimo o kulturni avtonomiji: kaj hočeš z njo, če pa nimaš, s čimer bi jo vzdrževal in razvijal! Kulturna rast naroda nujno sloni na njegovi gospo-

darski moči. Berač, ki mora za vsak groš prositi druge, ne bo s kulturo daleč prišel. Kulturno delo stane denar. Zidanje šol, prosvetnih domov, knjižnice, študij na višjih šolah in še mnogo drugega se ne more uresničevati brez denarja. Kulturna avtonomija brez gospodarske samostojnosti in neodvisnosti je zapeljivo geslo, s katerim se lovijo na limanice kalini.

Govorimo o političnem vplivu: zastoj je vse prizadevanje brez denarja. Ali misliš, človek božji, da boš šel najprej k trdnemu sosedu prosit na pósito, potlej boš pa zoper njega politiziral? Kratka bo tvoja politična moč: zakaj sosed te bo poglaval boben in ti onemogočil vpliv. Z nemanj jih ne premišlja veliko, kaj bi. Saj si itak sami ne morejo pomagati. Kdor pa se zanje vendarle poteguje, jih takoj pripreže k svojemu političnemu vozu, da mu ga po njegovi volji vlečejo.

Tako je in nič drugače. Nikdar in nikoli tega ne pozabimo. Posebno pa ne, kadar govorimo o denarnih ustanovah.

Naša oblika denarnih ustanov so hranilnice in posojilnice, ki so združene v osrednjem slovenskem združnem zavodu v deželi.

Zanima nas, kakšne denarne zadruge imamo in kakšen je njih notranji ustroj.

Imamo dve vrsti ali dva tipa kreditnih zadrug: enim je oče Schulze-Delitsch, drugim Raiffeisen. Zato se prve imenujejo »deličevke«, druge pa »rajfajznovke«. Kateri so glavni razločki med obema?

Schulze je snoval svoje zadruge predvsem po mestih. Zato jim je dal značaj nekakih bank. Ustanavljal jih je za velik in obsežen okoliš, v katerem naj bi vsaka predstavljala močno denarno trdnjavo, zgrajeno na združnih načelih. Da je bila taka zadruga res trdna, jo je z visokimi deleži združnikov varno podzidal. A visoke deleže lahko plača — na žalost — le združnik, ki ima dovolj sredstev v ta namen. Širok delokrog zadruge pa zahteva pri denarnem prometu (zlasti pri dajanju posojil) veliko previdnost in pazljivost. Končno velik aparat tudi veliko stane. Schulze-Delitsch je določil, da so člani uprave (odborniki) plačani. V pisarnah je treba postaviti celo vrsto pisarniškega in računskega osebja, ki tudi veliko stane. Zato so upravni (režijski) stroški pri teh zadrugah precejšnji. Ker so z visokimi deleži temelji zadruge trdni, se poslovni prebitek lahko deli med združnike.

To so glavna načela Schulze-Delitschevih denarnih zadrug.

Raiffeisen je pa zamislil zadruge za male ljudi, predvsem za kmečko ljudstvo na deželi. Tam bi ne bile umestne velike, bankam slične kreditne zadruge z velikim okolišem. Take bi se lahko snovale le za cele upravne ali sodne okraje. A na deželi mora biti posojilnica ljudem bolj pri roki. Kaže jo ustanoviti v vsaki fari ali pa v

vsaki občini. Z majhno posojilnico ni toliko dela. Zato odborniki niso nič plačani, upravni aparat je zelo poceni, ker vse lahko opravi en uradnik ali uradnica. V največ primerih je kar gospod župnik ali kaplan sam!

Da je mogoče stopiti v članstvo tudi najrevnejšim ljudem, so deleži majhni. Zadruga pa ima svoj fundament v večidel nemejenem jamstvu združnikov. To se pravi, da združnik, ki je dobil posojilo, zanj jamči z vsem svojim premoženjem. Če ga ima pa malo, mora predložiti varne poroke. Moč rajfajznovke torej ni v deležih, marveč v jamstvu.

Ker je delokrog poslovanja razmeroma majhen, je nalaganje vložnega denarja v obliki varnih posojil dokaj enostavno. Odborniki vse posojiljemalce sami osebno poznajo. Tako vedo, komu so dali posojilo v roke. Nevarnost poslovnih izgub je prav majhna.*

Sedaj, ko poznamo tudi temeljna načela Raiffeisenovih kreditnih zadrug, nam je primerjava med obema tipoma lahka. Omeniti moramo seveda, da obe vrsti slonita na istih osnovnih načelih združništva, ki imajo svoj temelj v znanem izreku: vsi za enega, eden za vse.

Če bi z ozirom na zgoraj opisana dva tipa hoteli določiti, kateri bi bil za gospodarske razmere naših pretežno kmečkih ljudi boljši, bi se morali odločiti za rajfajznov tip.

S tem pa nikakor nočemo v nič devati Schulze-Delitscha. Kajti močni združ-

ni denarni zavodi nekaj veljajo! Kjer bi se po gospodarski moči slovenskih gospodarjev lahko mislilo na deličevko, bi ta pomenila zares trdnjavo slovenskega denarnega gospodarstva.

A mnenja smo, da takih pogojev ne bo veliko. Zato so bolj prave rajfajznovke. Toda tole prevažno načelo moramo postaviti v isti sapi, ko smo se odločili za rajfajznovke: te zadruge ne smejo ostati nepovezane med seboj. Sama zase je vsaka preslabotna, da bi vzdrževala gospodarske in denarne pretresljaje. Rajfajznovke morajo biti med seboj povezane v osrednji denarni zdruški, kjer se stekajo vsa odvečna denarna sredstva posamezne zadruge, kjer se uravnava medsebojna pomoč in kjer se združuje šibka moč poedine deželske zadruge v veliko osrednjo denarno ustanovo, ki se lahko kosa z močnimi bančnimi podjetji. Poedino rajfajznovko bi bilo lahko uničiti. Zato bi se je prav gotovo lotili ljudje, ki bi jim bila napoti. Celotne združne denarne organizacije pa ni mogoče zlepa zločiti. Zato tudi ni verjetno, da bi se kdo drznil resno spraviti se nad njo ali nad katero njenih članic. Njegov boj bi bil pri kolikaj solidnem združnem čutu vodstva osrednje zadruge in podeželskih zadrug vnaprej obsojen na neuspeh.

* Poslovni pribitek se nikoli ne deli med združnike, ampak se nalaga v rezervni sklad (fond), deloma pa porablja v izobraževalne in dobrodelne namene.

O pomanjkanju kmečkih delavcev

V usodnih dneh, v katerih živimo, je glavna skrb slehernega: kaj bomo jedli, kako se bomo oblekli. Prva skrb družinskega očeta, glavna skrb odgovornih činiteljev države in dežele mora biti: kako preiskrbimo potrebna živila? Vse drugo politiziranje je prazno govorčenje; najprej je treba zagotoviti življenje, potem šele lahko modrujemo.

Ko rešujemo vprašanje vsakdanjega kruha, se ne smemo zanašati na Ameriko, da nam bo pogrinjala mizo in nam stavila nanjo vse, česar potrebujemo. Če sami ne primemo za plug in sami ne posejemo polja, če bi travnikov sami ne pokosili in svoje pšenice sami ne poželi, nam drugi ne bodo prihiteli na pomoč. Da se pa delo na kmetih primerno opravi, je treba tudi delovnih rok. Preje so natančno vedeli, koliko ljudi potrebuje ta ali ona kmetija. Delo je bilo iz izkustva dobro razdeljeno. Plače so bile primerne, pa tudi naravne datjave, ki so vsakomur sorazmerno njegovemu delu pripadale. Stari red so v naši dobi strmoglavili, niso pa postavili novega. Delo pa je ostalo in je le v toliko olajšano, da ni treba več toliko koscev, ali žanjic ali pa mlatičev, ker to večidel že opravijo s stroji.

V kratkem razdobju smo doživeli dve grozoviti vojni. Že po prvi svetovni vojni so bile posledice porazne, a človeška nespamet je vpriporila še drugo. V vojni pa so pomorili predvsem veliko število moških, ki so za težka dela predvsem potreb-

ni. Sedaj ves svet vpije po kruhu, ali manjka ljudi, ki bi orali in sejali. Vlada je napravila podroben načrt, po katerem naj bi se delalo, koliko in kakšne vrste žita naj nasejemo, kako naj obdelamo vsak kotiček rodovitne zemlje. Ali vlada je pozabila, da je treba za to predvsem delovnih sil. Časniki pišejo, da manjka samo v Avstriji preko 70.000 kmetijskih delavcev. Tako piše v listu »Furche« 24. maja neki dr. Petschl glede pomanjkanja kmetijskih delavcev:

»Zlo izvira iz dejstva, da ljudje bežijo iz dežele v mesta; poljedelskih delavcev ni, ker imajo kmetje premalo otrok.« Dr. Petschl je preiskal okoli Kremsa na Donavi 113 družin in ugotovil, da imajo vse skupaj 251 otrok, torej prideta na eno družino dva otroka. Starši kmetov, pri katerih je ugotovil to število, so imeli na družino še po štiri do pet otrok, a družine staršev slednjih pa skoraj vsaka več kot pet otrok. Znano je, da število otrok povsod več ali manj pada. To velja tako za Avstrijo kakor za Koroško. Pri nas na Koroškem je bilo otrok:

Leta	število	na tisoč
1923	11.000	30
1924	10.300	28,7
1925	10.100	28,3
1926	9.700	26,7
1927	9.200	25,4
1937	7.000	18,7

(Nadaljevanje na 7. strani.)

Rogelj Zdravko:

MINISTRANT

(Nadaljevanje in konec.)

Zato je razumljivo, da po posameznih podružnicah bolj redko berejo maše, čeprav sta pri fari poleg župnika in beneficijata še dva kaplana. To niso mašje solze, bi dejal mežnar Janez. Kadar je pa na kaki podružnici oznanjena služba božja, se zbere v cerkvi ljudstvo iz vse okolice.

Tako je bilo tudi onega dne, ko je bila oznanjena maša pri Šent Pavlu. Drejčeta je čakala prijetna naloga, da prvič ministrira popolnoma sam, čeprav bi po Janezovih zakonih tega še ne smel napraviti. A mežnar pri Šent Pavlu je bil bolj uvideven... Pri fari sta do tedaj ministrirala vedno dva, čeprav je bil že Drejče za velikega.

Drejče je imel od doma do šentpavelske cerkve komaj deset minut. S Frlajtovine se cerkev izredno lepo vidi; tudi molijo pri Rakarjevih vedno na zvon iz Šent Pavla. Ali ni povsem razumljivo, da mora sedaj pri maši streči ministrant izpod domačega zvona?

Mali strežnik ni mogel čakati na mater in sestro Ivano. Dolgo preden je veliki zvon oznanil prihod duhovnika, je bil Drejče že pri Šent Pavlu. Bil pa je nekam nemiren. Kateri gospod bodo neki maševali? No, izza ovinka pri Rožtanu se je prikazala živahna postava gospoda Jerneja.

Drejče pa je kljub temu postajal bolj in bolj zbežan. Kaj, če bi se mu danes, ko bo čisto sam, kaj pokazalo? Danes, ko so v cerkvi sami domači ljudje, pa mama in Ivana? Vroče mu je postalo pri tej misli.

Pa kaj se more zgoditi! Saj je vendar bil že dostikrat za velikega in je vse prav opravil, ne da bi mu kdo kaj pomagal. In končno: kakšna umetnost pa je, streči pri maši, če znaš!

»Oho, Drejče, danes boš pa ti stregel? Lepo, lepo! Da bo bolj slovesno, bom mežnarju naročil, naj tudi zate dá iz predala cerkveno obleko. Bova napravila kar z leviti«, se je pošalil kaplan Jernej, ko je zagledal drobnega ministranta in njegovo zadrego.

Nič ni Drejče odgovoril, le nekaj ga je čudno stisnilo okrog srca. Smuknil je za kaplanom v žagrad in se oblekel v ministrantovsko obleko, ki jo je na povelje gospoda Jerneja mežnar izvil iz predala. To vam je bila obleka, da bi drugemu srce poskakovalo: čudno lepo rdeče krilo, poškrabana in bogato s čipkami okrašena srajčica in ovratnik s široko zlato porto.

Toda Drejče ne najde danes nobenega zadovoljstva. Povsod ga tišči, kakor bi bil oblekel prisilno obleko. Ko pograbi težko knjigo, se opoteče po žagradu, da se kaplan prestraši.

»Kaj ti je slabo, Drejče?«

»Ne.«

Ko stopita iz zakristijskih vrat in Drejče z velikim zvonom ob vratih pozvoni za začetek svete daritve, zbere vse svoje moči in samozavestno stopa pred oltar.

Saj vendar zna! Pa vseeno — danes je sam... Če bi hotel kaj napak napraviti, ni nikogar, da bi ga opozoril in mu pomagal.

Pogum, Drejče, saj pojde!

Čisto v vratu je čutil srce, ko sta z gospodom Jernejem začela pristopne molitve pod stopnicami. Glas se mu je tresel in od razburjenja se mu je zatikal jezik pri odgovorih, ki jih je znal opolnoči v spanju. Vendar je šlo vse dobro, hvala Bogu!

Po vstopni molitvi, ki je trajala za Drejčeto občutje celo večnost, se je mašnik podal na sredo oltarja.

Tedajci je Drejčeta spreletel strah: kaj, ko bi zamudil prenesti knjigo na evangelijsko stran... Saj je vendar že čas. Gospod čakajo... Samo nič zamuditi, da bi ljudje v cerkvi opazili, da ne zna ministrirati. In se zakadi k mašni knjigi ter jo, majhen kakor je bil v osmem letu, objame z rokami, da bi jo prenesel.

Gospod Jernej opazi dečkovo zmedo. Da prepreči nerodnost, poseže mirno sredi glorijske z roko po knjigi in jo potisne nazaj na oltar.

Drejčetu udari vsa kri v glavo. Kaj mu je vendar bilo! Saj je šele glorijska, pa je že hotel knjigo prenesti. O Bog, se je že začela nesreča... Zmotil se je in ga položil, ko se je komaj maša začela... Kdaj bo šele konec...

Takrat bi bil dal rad slovo lepi strežniški službi in ministrantovski obleki, ki je poprej tako koprnel po nji, samo da bi zdaj ne bil pred oltarjem. Kako si vendar človek želi kaj takega, kar mu je potem v nesrečo in sramoto! Sami domači so v cerkvi, in mama in Ivana... Vsi so videli, da ne zna... Pa se že toliko časa uči!

Ves se je tresel, ubogi Drejče. Zvedel bo strogi mežnar Janez, zvedeli bodo vsi ministranti in vsi v šoli in se iz njega norce brili... O, kako je hudo!

Take misli so se mu podile po glavi in ga še bolj zbegale. Prezrl je znamenje za Deo gratias in mašnik je bil že pri molitvi pred evangeliem, ko je Drejče še vedno nepremično klečal, zatopljen v svojo nesrečo.

»Knjigo prenesi!« se začuje izza zakristijskih vrat, kjer je šentpavelski mežnar motril dogodke pred oltarjem.

Kakor bi ga gad pičil, skoči Drejče h knjigi in jo prenese. Bog se usmili, spet ni bilo prav... Mežnarja je vsa cerkev slišala... Zdaj je vse zgubljeno.

Evangelijska je konec in ko mašnik odkrije kelih, se pozvončklja za darovanje. Drejče je to napravil in pripravil posodico z vinom in vodo. Roke so se mu tresle ko šiba na vodi.

Ko je posodico z vodo postavil po predpisu na krožnik, ki ga je držal v levi roki, z desno pa pripravljaval rutico za brisanje mašnikovih rok, mu je iz razburjenja zdrsnila posodica z vodo s krožnika na tla in se razbila.

Sedaj je konec... je obšla Drejčeta obupna misel. Najbolje je vse pustiti in zbežati nekam daleč v gozd. Tam naj pride divja zver, kakor so pripovedovali gospod Jernej, in naj ga raztrga. Živeti mu itak ni več vredno, saj ni za nobeno rabo...

Mežnar, opazivši nesrečo, je hitro napolnil novo posodico in jo prinesel. Gospod Jernej so mirno čakali sredi oltarja, da je bilo spet vse pripravljeno. Nato so prišli k umivanju rok na rob oltarja, se sklonili h Drejčetu in mu pošepetali:

»Nič se ne boj, Drejče! Korajžen bodi, saj pojde! Jaz ti bom pomagal, samo name pazi; če bi česa ne vedel, ti bom dal znamenje. Pogum, saj ni nič hudega.« Nato so molili molitve za umivanje rok.

Jaz ti bom pomagal — kakor od Boga. Očeta iz nebes je prišla ta odrešilna beseda. Nič ni hudega, ni še vse zgubljeno. Če tako pravijo gospod, je že res. Drejče je čutil, kako leze z oči in obraza in vsega telesa neka mora, ki ga je prej hotela streti.

Polagoma se je pomiril in za »svet« pravilno pozvončkjal, čeprav bi gospod (Nadaljevanje na str. 7.)

Izpod domače lipe

CELOVEC

Celovec ima prekrasno okolico, predvsem pa je dvignilo Vrbsko jezero njegov pomen za tujski promet. Povsod pa, kjer se zanimajo krajevne oblasti za dvig tujškega prometa, se zanimajo tudi za okrasitev tujskoprometnih središč. To bi veljalo tudi za Celovec, ki do danes še vedno kaže posledice vojne.

Ce gremo preko kanalske naselbine proti jezeru mimo taborišča C, vodi poljska pot ob majhnem prekopu, katerega so zgradili med prvo svetovno vojno ruski vojni ujetniki. Ta prekop pa nikakor ne doprinese k lepemu izgledu tega področja, ker je poln umazanije in popolnoma zarasel z vodnimi rastlinami. Ob prekoku leži taborišče, v katerem živi veliko število ljudi na majhnem prostoru in sedaj, ko nastopa popeljevo vreme, je postal pravcato leglo za mrčes in leglo bolezni. Z malimi stroški pa bi bilo mogoče mestni upravi očistiti ta prekop in s tem odstraniti nevarnost za ljudi in olepšati izgled mesta.

VETRINJE PRI CELOVCU

V Migorjah nad Vetrinjem so 19. majnika vdrlji tatovi v Kuesovo kmetijo. Pri tem so zaklali težko svinjo, jo razparali in vzeli boljše dele mesa s seboj, drobovje in drugo pa pustili na mestu. Svinja je bila dojna in je imela male prašičke. Danes je za kmete, ki žive daleč od roke pravice, težko, ko niso nikjer varni pred roparji. Ljudstvo je vznemirjeno, ker je stalno ogroženo od roparjev in potepuhov. Kako si naj kmet pomaga, če mu uničijo tako dragocen del njegovega gospodarstva?

GLOBASNICA

Prišli so dnevi, ko imamo že toliko dela, da se več ne znajdemo. Pa to še ni najhujše, saj smo tega vajeni. Hujše je to, da nam primanjkuje delovnih moči, po drugi strani pa orodja. To pa ni samo pri nas, ampak povsod, kamor pogledaš po kmetih. Kaj novega dobiti je pa presneto težko in še to je združeno z velikimi težavami ter je precej zamotana zadeva. Če hočeš dobiti nove vile, moraš v Celovcu, kjer imajo urad za zapletanje preprostih stvari in moraš dobiti naprej trgovca, ki ima vile. Z njegovim potrdilom, da jih ima, greš na urad za zapletanje preprostih stvari in tam verjetno dobiš nakaznico in potem vile, za kar pa moraš izgubiti dva do tri dni. Če bi si hotel kupiti kaj več orodja, bi verjetno porabil še več časa.

LISNA GORA

Na binkoštni ponedeljek smo imeli na Lisni gori veličasten cerkveni shod. Od vseh strani so prihitele velike množice vernega ljudstva potožiti nebeški materi Mariji svoje težave in se ji priporočiti za nadaljnje milosti. Procesije so prišle iz Krčanj, Golovice, Rude in drugih krajev. Lepo vreme je mnogo pripomoglo, da se je zbralo toliko ljudi. Na Lisni je bilo več maš in dve pridigi: slovenska in nemška. Pevci so s slovenskimi pesmimi dali še prav poseben pečat cerkveni slovesnosti.

KRČANJE

24. maja smo pokopali na Krčanjah našega dolgoletnega 81 letnega župnika gosp.

Jernej ne bili dali z očmi znamenja. Potlej je šlo do konca maše vse v redu.

V zakristiji je kaplan vele Drejčetu, naj počaka. Ko je odložil mašna oblačila, je segel v žep in stisnil Drejčetu v roko svetlo dvojačo.

»Na, Drejče, danes si zaslužil!« Ministrant je bil tako presenečen, da se je zahvaliti čisto pozabil. Zaslužil? Danes, ko je šlo vse narobe? Kako zaslužil? In kar dvojača? Saj je bila »tarifa« vendar samo dva krajcarja za mašo! Tu jih je pa deset!

Planil je iz žgrada, ne da bi eno zinil, in tekel domov, kar so ga noge nesle.

Doma se je vsedel na vrt pod jablano in premišljeval. Kako so mogli kaplan reči, da je zaslužil dvojačo? Kakor koli je odgovor obračal, ni bil pravi.

Kmalu sta se vrnila iz cerkve tudi mama in Ivana. Dečka je bilo sram, da bi se bil najraje pogreznil v zemljo. Nepremično je sedel pod jablano in ni trenil z očesom, da bi ga mati in Ivana ne zapazili.

»Pojdi sem, Drejče!« so ga toplo poklicali mati.

Kot bi ga prijala za roko nevidna sila, je vstal in šel. Srce je bilo polno grenkosti in bridkosti, v žepu ga je pekla dvojača ko žerjavica. Skril je drobni obrazek v materin predpasnik in se začel ves tresti v pritajenem joku.

»Nič ne jokaj, otrok moj sirotni! Saj je vse dobro.«

»Ni dobro, mama, ni! Vse je bilo narobe, a gospod Jernej so mi dali dvojačo in so rekli, da sam jo zaslužil... Tako mi je hudo, da bi najraje umrl.« In je znova bridko zajokal.

Drdlika. Ko je pred petdesetimi leti krški škof Kahn iskal duhovnike na Češkem, je prišel z drugimi mladimi Čehi tudi rajni Drdlík iz Rudnice v celovško bogoslovje. Doma na Češkem je živel Drdlík v zelo skromnih razmerah. Njegov oče je bil grobar. Mladi Drdlík pa je bil izredno nadarjen deček, samo njegove nadarjenosti niso takoj spoznali. Leta 1891 je bil posvečen za duhovnika in nastopil razne službe kot kaplan, nato pa je leta 1897 prevzel našo gorsko župnijo Krčanje na Svinški planini. Tukaj je ostal in živel ter trpel z nami celih petdeset let. Bil je nadarjen govornik in izredno ljubezniv človek, a izogibal se je širokemu svetu ter živel bolj samotarsko življenje.

Z njim je prišla tudi njegova sestra, ki pa je ostala pri njem le nekaj let, potem pa ga je zapustila. S skromnim in varčnim življenjem si je na Krčanjah kupil kmetijo, v kateri je bival, ko je moral vsled starosti stopiti v pokoj.

Kmalu po svetovni vojni so ga nekoč klicali sredi zimske noči, da gre spovedat in sprevidet bolnika. Planine so bile pokrite z visokim snegom. K bolniku ga je vodil domačin, domov grede pa je sam zašel, izgubil pot in dolge ure iskal župnijsko vas, dokler ni končno zagledal v daljavi luč iz okna neke kmetije. Daleč je bil zašel in ves je bil že onemogel. Od tu so ga nato odvedli ljudje domov. Vsled prenaporne poti in hudega mraza je zbolel ter moral v pokoj.

Blagi pokojnik naj počiva v božjem miru med svojimi slovenskimi prijatelji. Slovensko ljudstvo na Krčanjah pa mu bo hvaležno za njegove lepe nauke in dobra dela.

ŠKOCJAN

Na binkoštno nedeljo smo imeli prvo sv. obhajilo, na katerega so se otroci pripravljali z veliko vnemo in veseljem. Bilo je 50 novoobhajancev. Ta praznik smo kar moči slovesno proslavili. Otroci so šli v spredu v cerkev, za njimi pa dolga vrsta ministrantov. Pred oltarjem so otroci in odrasli ob krstnih simbolih ponovili krstno obljubo. Pri maši je pel otroški zbor, potem pa so bili otroci pogoščeni. V prvi vrsti novoobhajanci, potem pa tudi drugi.

Na binkoštni ponedeljek je bil izlet vse tukajšnje šolske mladine k sv. Juriju. Najprej je bila šmarnična pobožnost, nato pa koncert šolske mladine na prostem. Peli so narodne, domoljubne in druge pesmi. Ob lepih pesmih v lepi naravi so se otroci poživljeni in zadovoljni med petjem in čebljanjem vračali na svoje domove.

Dne 19. maja sta se poročila Horvatova Nani iz Sre in čevljar Mihelin iz Sela. Če je kdaj kateri par stopil pred oltar obljubit si večno zvestobo in prijateljstvo za vse življenje srečen in vesel, potem sta stopila gotovo ta dva. Nani je skozi vso vojsko zvesto, potrpežljivo in v velikem upanju pričakovala svojega sedanjega moža in mu ostala zvesta kakor pravo zavedno slovensko dekle, kar je Nani, saj je doma v zavedni slovenski družini, kakor tudi njen mož. Čeprav vemo, da sta in bosta ostala srečna drug ob drugem, jima vendar po stari navadi želimo tudi mi srečno in zadovoljno skupno življenje ter kopico otrok. Na nevestinem domu je ostal samo brat Hanzej brez gospodinj, ki sedaj sam leta s kuhalnico okrog loncev. Pa kakor pravijo, da vsaka metla svoj »štil« najde, ga bo tudi Hanzej našel in menda ve že za grm, kamor ga bo šel iskat.

KAMEN

Na binkoštni ponedeljek smo položili k zadnjemu počitku 83-letnega tesarja Andreja Čižaja. Pogreba se je udeležilo mnogo znancev in prijateljev. V imenu faranov se je poslovil od rajnega začasnega župni upravitelj, ki je v lepih besedah orisal pokojnikove vrline in mu želel miren počitek v domači zemlji, pri Bogu pa bogato plačilo.

»Prav so rekli gospod Jernej. Dvojačo si danes zaslužil. Kar v hranilec jo bomo dali. Kmalu bodo orglice, za katere zbiraš.«

Drežje je bil popolnoma obupan. Zdaj še mama tako pravijo...

»Ne v hranilec! Vzemite jo vi, mama, in jo dajte ubogim, ali kaj zanjo kupite, jaz je ne maram. Nisem je zaslužil.«

Potegnil je svetli kovanec iz žepa in ga spustil materi v žep. Nato je zbežal. Tisti dan ga ni bilo na spregled, dokler ga ni Ivana na pol s silo privlekla v hišo.

*

Ko je Drežje naslednji dan zjutraj spet ministriral v farni cerkvi, ni živ krstni česar vedel o njegovi polomiji pri Šent Pavlu. Ko se je tretji dan vrnil iz cerkve, je našel na postelji lepe, svetle orglice.

Konec.

DVOR

Prijatelji hitlerjevega režima so pod njegovo vlado dobili v naši okolici v našem občinski travnik in njive pod pogoji, ki še danes niso znani. Zanimivo je, da so bili to samo veliki posestniki. Lansko jesen je dala šmihelska občina oklicati, da bodo to zemljo dobili manjši posestniki, kar se je delno tudi zgodilo. Vendar pa so še posestniki, ki so parcele obdržali v našem, katerim jih je naklonil hitlerjanski režim. Najbolj zanimivo pri vsem tem je, da imajo parcele ljudje, ki imajo svoja posestva oddana v najem. Kdor more, naj to uganko reši, nam pa se zdi, da to ni prav.

ŠMHEL PRI PLIBERKU

V Šmihelu smo na binkoštno nedeljo in ponedeljek priredili v proslavo materinskega dne igro »Sirota Jerica« ter še nekaj ljubkih pevskih, glasbenih in deklamacijskih točk. Otroci so korajžno in neprisiljeno nastopali in kar ganljivo je bilo gledati, s kakšno vnemo in odločnostjo so prepevali in tako voščili svojim mamicam k njihovem skupnemu prazniku. Vsak se je potrudil, da bi čim lepše in boljše napravil, kar so ga prireditelji z večjim ali manjšim trudom naučili. In marsikdo je napravil trden sklep, da bo še bolj priden in ubogljiv, samo da ga bo mamica še bolj vesela. Pa tudi mamice so bile srečne, saj so videle, kako dobri in srečni so njihovi mali, ko so dobili priliko, da se jim zahvalijo. Marsikaj so svojim malčkom oprostili, ko so videle, kako so se potrudili, da bi jim napravili nekaj lepih in veselih trenutkov. Najbolj so bile vesele njihovih preprostih in iskrenih src. Pozabile so prečute noči in še tisoč drugih skrbi in težav ter bile vesele, da so njihovi otroci zdravi in da se jih hvaležno spominjajo. Kajti za nobeno mater ni večjega veselja kakor če je otrok hvaležen za njene skrbi.

Obakrat so matere napolnile dvorano, očetje pa so bili menda uzaljeni in so ostali kar doma, ker ni bilo skoraj nobenega videti. Drugi pa pravijo, da so morali ta čas, ko so bile matere na prireditvi, držati doma za kuhalnico in poskušati, kako se hiši tri ogle podpira. Prireditelj je bila zelo prisrčna in želimo, da bi nas spet kaj kmalu povabili v Šercerjevo dvorano, ker za kaj lepega smo vedno navdušeni.

V torek, 20. maja sta se poročila Klokarijeva Lenčka in mizar Merkač, oba iz Šmihela. Nevesta je bila 17 let cerkvena pevka ter agilna igralka pri Prosvetnem društvu. Na predvečer poroke so ji cerkveni pevci zapeli podoknico in se ji zahvalili za dolgoletno in požrtvovalno delo v čast Bogu in korist slovenskemu narodu.

RINKOLE

Čeprav nam sveti sonce od ranega jutra do poznega večera, bi vendar radi, da bi tudi v naših hišah posvetila elektrika, ki jo že dolgo in težko čakamo. Transformator že dolgo stoji in zaman čaka, da bi služil temu, čemur je namenjen. Vedno pravijo, da bodo začeli z delom prihodnji petek in ker je vsak teden petek, je zelo verjetno, da bodo res enkrat začeli. To velja za nas, ki sploh nimamo luči. Podobno

velja za vso tukajšnjo širšo okolico, ki ima sicer elektriko in jo dobiva iz Bistrice. Toda s to lučjo je tako, da sveti samo takrat, kadar je zadosti vode; a kadar luč najbolj potrebujemo, je ni. Tudi v teh krajih so postavljeni transformatorji in čakajo boljših dni. Sicer hodijo okrog vedno komisije in obljublajo, da bodo začeli z delom, toda do sedaj je ostalo samo pri besedah. In če bi beseda luč postala, kako bo to svetilo!

BREŠKA VAS

V naši okolici se vse bolj čuti potreba po vodovodu, ki ga kljub temu, da izpod Pece priteče toliko vode, nimamo, kar nikakor ni posebna zasluga naše velike občine. Zajetje vode res ne bi bilo veliko vprašanje. Večje vprašanje je, kdo bo zašel toliko podjetnosti, da bi napravil vprašanje vodovoda na dnevni red. Mislimo, da bi bil za to najbolj pristojen občinski odbor v Šmihelu, ki je sestavljen iz vseh strank in se ne bi bilo težko zediniti, če je treba glede tega sploh govoriti o edinosti, ko gre za skupne interese. Denar bi bil tudi na razpolago, saj naša občina ni taka sirota. Končno pa je to tudi gospodarsko, socialno in higijensko vprašanje. Zlasti higijensko, saj imajo sedaj mnogi gospodarji vodnjake poleg gnojščica, ki niso urejena in je vprašanje zdrave pitne vode velikega pomena.

PANDORINA PUŠČICA

(Nadaljevanje s 5. strani.)

Odpahnil je zaklopko, s tresočimi se prsti je počasi, počasi privzdignil pokrov, — v naslednjem hipu mu je vse skupenaj skoraj padlo iz rok, prsti so mu odruvenali od groze, lasje so se mu naježili in po vsem telesu ga je spreletel leden trepet, kajti iz posode je švignil zelen dim, ki ga je spremljal od nekd rezgetajoč smeh. V grozi je zaslišal klic:

»Hui—i—i, svobodni smo! Jaz sem krivica, žvela krivica!«

Zeleni dim je izginil skozi okno in se razprostrl na vso zemljo. Takoj za njim je hušknil iz puščice smrdljiv rumen dim:

»Jaz sem oblastiželjnost! Žvela oblastiželjnost! Hui—i—i!« In že je izginila skozi okno.

Črni hlapi so se privlačili iz posode: »Jaz sem nasilje! Hui—i—i! Žvelo nasilje!«

Z bliskovitost naglico, s strahovitim smrdom so švigale iz puščice druga za drugo: zavist, hinavščina, lažnjivost, sovraštvo, krutost, zapeljivost... in Epimetej je stal trd od groze in gledal, kako se je eno zlo za drugim razširjalo po zemlji. Posoda je bila skoraj v enem hipu izpraznjena.

Ne, ni še bila prazna, — prav počasi je zlezla do roba prozorna bela meglica brez vonja.

»Vsaj pred enim zlom bom rešil človeštvo!« je vzkliknil Epimetej in hitro zaprl pokrov.

S tem pa je zadržal edino dobro, kar je bilo med vsem zlom, kajti na dnu posode je ostala — pravica.

Ljubiša.

O pomanjkanju kmečkih delavcev

(Nadaljevanje s 6. strani.)

Nato se za kratko dobo dvigne:

1941	10.200	27.9
1942	8.900	25.2
1943	7.600	21.8

Sedaj se število rojstev zopet dviga, ker se vojaki vračajo iz vojne. Dr. Petschl pa sodi, da število otrok na kmetih pada radi tega, ker hočejo kmetje svoja posestva prepustiti nedeljena in nezadolžena le enemu otroku. Veliko otrok je baje po njegovem mnenju za kmeta velika nadloga. Pravi tudi, da je bilo veliko število otrok za kmetico med vojno neznosno breme. Ti razlogi pa menda ne držijo. Večje število otrok kmetu nikoli ni bilo v nadlogo, saj lahko vsak dan vidimo, kako desetletni fantek na kmetih vozi s konjem kakor vsak hlapec ali kako desetletna deklica pomaga materi v kuhinji ali hlevu.

V slovenskem delu Koroške ja začelo primanjkovati poslov od tistih dob, ko so pričeli graditi železnice. Hlapci so odhajali najprej na delo na progo, potem so napredovali do čuvajev, strokovnih delavcev in sprevodnikov. Kot takšni so se seveda kmalu poročili in po gotovem času so prešli pokojnino. Na progah je delalo na tisoče bivših hlapcev in poljedelskih delavcev. Ko so uvedli splošno šolsko obveznost, so ljudje govorili, da bo na ta način zmanjkalo ljudi za delo. Ljudska šola sicer tega ni povzročila, pač pa je meščanska šola priključila vzgajati ljudi predvsem za mestne poklice, trgovino in obrt, tako da fant ali deklica, ki sta končala meščansko šolo, nista več šla za hlapca ali za dekle. Kmetijske nadaljevalne šole so vzgojile iz prvorojencev sicer dobre gospodarje, ki so se vrnili domov na posestva, ali drugi se pa ne vrnejo za hlapca ali dekle, marveč si poiščejo službo kje na kakšni graščini ali veleposestvu. A glavno delo na kmetih opravita hlapec in dekla.

Položaj kmečke mladine na vasi se mora zboljšati, sicer je ne bo mogoče držati doma. A če hoče kmet svoji mladini zboljšati položaj, je treba dati kmetu za njegove pridelke primerne pravične cene. Prvotno so mislili, da bo to z zadržano organizacijo mogoče izvesti. Toda pristojna mesta vedno trdijo, da cene poljedelskih pridelkov v mestu ne smejo zvišati. Brezobzirno podraževanje bi sicer bilo zlobno, ali kratiti zaslužen plačilo tudi kmetu je greh, ker potem on ne more kriti niti svojih potreb, kaj šele, da bi plačeval delavce.

Manjka pa poljedelskih delavcev. Odkod jih dobimo? Na Koroškem je lepo število kmečkih ljudi brez zemlje: 471 kmetov, 328 kmetice, 326 kmečkih sinov, 164 kmečkih hčera. Vsi so vajeni dela, zdravi, voljni in se predvsem razumejo na kmečko delo. A zakaj ne gredo na delo na kmete? Kako naj gre človek, ki nima drugega, kot kar ima na sebi, v hlev ali na gnoj? Kdo mu bo nadomestil dragoceno obleko, ko jo bo strgal? Na to ne misli niti država niti dežela. Oblecite jih delu primerno in potem jih pošljite na delo. Kmet jih ne more obleči, ker ne dobi obleke niti za sebe. Važno je tudi, da so kmečki delavci plačani vsaj primerno odgovarjajoče ostalim delavcem.

Potem imamo tudi še lepo število domačih kmečkih delavcev. S kolektivno pogodbo in odpustom se nikogar ne bo moglo držati na kmetih. Zakaj ne preuredijo delovni red? Naj kmečki delavci ve: tukaj na tej kmetiji sem doma, tukaj smem in morem ostati, tukaj me smatrajo za domačega v dobrih in slabih dneh. Naj bodo vsi domači za isto mizo in pri isti hrani, pa ljudje ne bodo godrnjali in toliko silili v mesto. Danes je hlapec tujec; naj postane domačin in ne bo več tako silil v mestni ropot in negotovost. Zagotovite mu življenje na onem delu zemlje, katero je pomagal obdelovati.

RADIO CELOVEC

PRIBINA IN KOCELJ

(Nadaljevanje in konec)

govori po časopisu

Ne le s kolonizacijsko vneto se je Pribina prikupil Nemcem, prav tako s širjenjem krščanstva in pospeševanjem cerkvenih koristi. Solnograški vir poroča s posebnim poudarkom: »Dokler je živel Pribina, ni ničesar prikrajšal, kar je bilo cerkvenega, in ni ničesar odvzel imenovani stolici (to je solnograški nadškofiji), marveč je, po nasvetu nadškofovega, skušal povečati, kolikor je mogel.« V samem Blatogradu je Pribina sezidal cerkev, ki jo je 850. leta posvetil sam solnograški nadškof Liupram. Pri Pribinovi cerkvi je nastavljen poseben duhovnik, neke vrste prvi svečenik v njegovi kneževini, ki pa seveda ostane v ozki odvisnosti od solnograškega vladike. Solnograd stalno in z veliko ljubosumnostjo čuva svoje interese med Rabo in Dravo. Službo pri celi vrsti novih cerkv in molilnic v Pribinovi zemlji opravljajo po večini solnograški duhovniki. Še do danes so nam ohranjeni skromni ostanki stavb in slikarij iz spodnjepanonskih cerkva Pribinove in Kocljeve dobe. Za eno teh, cerkev sv. Adrijana v Blatogradu, je sam solnograški nadškof poslal Pribini iz Solnograda zidarje, slikarje, kovače in tesarje. Posebno od Ptuja proti vzhodu je bila cerkveno-misijonarska akcija solnograških duhovnikov, ki gre z roko v roki z nemško kolonizacijo, nad vse močna. Črte starih rimskih cest kažejo pota nemškega kolonizacijskega in krščansko-misijonarskega prodiranja proti vzhodu, ki se je v Pribinovi in Kocljevi dobi ustavilo, šele v Bakonjskem gozdu, ob vzhodnem koncu Blatnega jezera in v okolici današnje Pečuja.

Pribini, temu zvestemu pomagaču nemške in krščanske ekspanzije na vzhodu, je sledil njegov sin Kocelj. Smrt Pribinova — padel je v boju z Moravci — je v zvezi s takratnimi političnimi dogodki ob vzhodnih mejah frankovske države. Omenil sem že, da spada izza časa Ljudevitove vstaje in bolgarske ofenzive celokupen vzhod pod vrhovno oblast enega samega frankovskega prefekta, ki so mu v manjših upravnih edinicah podrejeni mejni in ostali grofje. Oblast prefekta na vzhodu je bila primeroma velika, zato ni čuda, da jo je marsikateri od njih skušal izrabiti sebi v korist, državi v škodo. Prvi, ki je šel po tem potu, je bil Ratbod. Uprl se je kroni leta 854. in bil nato odstavljen. Kralj Ludvit, takratni vzhodnofrankovski vladar, je skušal za bodoče preprečiti podobne poizkuse veleizdaje s tem, da je leta 856. dal upravo na vzhodu v roke

svojemu lastnemu sinu Karlmanu, ali temu ne več na celokupnem ozemlju med Dravo in Furlanijo, marveč le v severnem delu, ki je mejil na Donavo in Moravsko. Ostalo ozemlje pa naj upravljajo kralju zvesti mejni grofje in grofje; v Spodnji Panoniji kraljev privrženec Pribina, v Karantaniji neki Pabo, ki je eden nemških naslednikov nekdanjih slovenskih knezov, in eden nedvomno tudi v krajini ob zgornji Savi, kasnejši Kranjski.

Samemu kraljeviču Karlmanu se je pa skoraj zahotelo isto kot pred nekaj leti Ratbodu. Zvezal se je z moravskim knezom Rastislavom in se uprl svojemu očetu, nastopivši proti grofom, ki jim je bila poverjena uprava panonske in karantanske meje. Karantanski Pabo je zbežal v Solnograd, Pribinovega sina Koclja pa najdemo v Regensburgu. Kralju Ludviku vedno uslužen Pribina, ki nasproti Moravski že izza svojih mladih let ni bil ravno prijateljsko razpoložen, se je kot zvest kraljev pristaš bojeval proti takrat zvezanim Karlmanu in Rastislavu in v teh bojih tudi našel smrt (leta 860. ali v začetku 861.).

Trajno se zveza Karlman-Rastislav na vzhodu ni vzdržala. Karlman se je končno vendarle pomiril z očetom in dobil v vrhovno upravo celokupen vzhod, ne le obdonavski del kot doslej. Solnograška cerkev je v Kocljevi kneževini mogla nemočno nadaljevati svoje delo. Zopet prihaja nadškof v Spodnjo Panonijo, ustanavlja in posvečuje cerkve, širi krščanski nauk, opravlja svoje nadpastirske dolžnosti in pošilja semkaj svoje duhovnike. Kocelj se prav tako kot oče Pribina izkazuje v službi nemške države, solnograške in drugih bavorskih cerkva. V zvestem vazalstvu raste ugled sina, nekdanj neznanega begunca iz Slovaške tako, da mu celo sam kralj daje naslov vojvoda, četudi je bil Kocelj v resnici še vedno le frankovski mejni grof.

Medtem ko Kocelj tako verno služi frankovskemu kralju in nemškimi cerkvenimi knezom, je prišlo v Podonavju do dogodkov svetovno-zgodovinskega pomena, ki so kmalu posegli tudi v slovensko kneževino Kocljevo. V prvi polovici 9. stoletja je v kratkem času zrastle ob vzhodnofrankovskih mejah država pod vodstvom kneza Mojmirja, že znanega nam Pribinovega nasprotnika, ki mu sledi, ko ga je kralj Ludvik odstavil, po milosti tega kneza Rastislav. To državno tvorbo imenujemo Velika Moravska, ki se je kmalu povzpela do samostojnega političnega delovanja v

srednjem Podonavju. Rastislav je bil zelo podjeten. Osvoboditev izpod nemškega političnega in cerkvenega varuštva mu je stala pred očmi, ustanovitev narodne moravske cerkve mu je sredstvo za doseg političnih ciljev. Ko so se Nemci proti Rastislavu zvezali z Bolgari, je velikomoravski knez iskal in našel zaslombo v Bizancu. Obrnil se je l. 862. do bizantinskega cesarja s prošnjo, naj mu pošlje »učitelja« — v mislih ima lastnega škofa — ki bi moravsko ljudstvo učil v vsakomur razumljivem jeziku sveto vero. Cesar pošlje na Moravsko brata Konstantina in Metoda, ki pa zaradi ponovnega porasta frankovskega vpliva nista dosegla posebnih uspehov.

ZAČETKI CERKVENE ORGANIZACIJE MED SLOVENCMI

Priključitev Slovencev h krščanski zapadni Evropi pomeni za naš narod izredno pomembno dejstvo. S tem je dobila naša kultura in civilizacija določeno smer, ki jo ima še danes. Danes nas bo zanimalo, iz katere okolice se je med Slovenci širilo krščanstvo in kdo so bili prvi glasniki nove vere med njimi.

Če si jih natančno ogledamo, vidimo, da so bili skoraj vsi v ozkih zvezah s samostanom pri sv. Petru v Solnogradu, oziroma s škofom Virgilom, ki je imel tam svoj sedež. Mnogi med njimi spadajo v ožjo okolico škofa Virgila. Iz imen misijonarjev lahko sklepamo, da so bili po večini germanskega rodu, le za nekatere bi lahko dejali, da so bili Romani. Važnejše nego to pa je vprašanje, kakšen značaj je imelo širjenje krščanstva med alpskimi Slovenci in kakšna je bila prva krščanska organizacija med njimi.

Škof Virgil je bil Irec. Iz svoje domovine je prišel najpoprej na Frankovsko k Pipinu, takrat že mogočnemu majordomu.

Radio Celovec

Nedelja, 1. junija:

7.10 glasba.

18.15 polurna oddaja.

20.15 pogled v naš kulturni zaklad.

Ponedeljek, 2. junija:

7.10 predavanje za matere.

20.15 poročila.

Torek, 3. junija:

7.10 zgodovinsko predavanje

20.15 poročila.

Sreda, 4. junija:

7.10 aktualni komentarji

20.15 poročila.

Četrtek, 5. junija:

7.10 glasba.

18.45 polurna oddaja.

20.15 poročila.

Petek, 6. junija:

7.10 slovnstveno predavanje

20.15 poročila.

Sobota, 7. junija:

7.10 literarno predavanje.

20.15 poročila.

Morebitne spremembe bomo objavili pravočasno v radiu.

MALE OGLASI

Iščem opremljeno sobo s souporabo kuhinje v Celovcu ali pri Jezeru (Klagenfurt-See). Ponudbe poslati na upravo „Koroške kronike, Celovec, Funderstr. 1, pod „Soba“.

393

Menjam za volno: različne krtače, omela, metle iz žime in čopiče za beljenje in barvanje. Vse lepo in dobro izdelano. Naslov v upravi.

394

Oddam nekaj AŽ panjev, dobro ohranjenih, z izdelanimi sati brez čebel za roje po 2 kg za panj do 10. junija. Naslov: Moschitz Jakob, župnik, St. Georgen im Gailtal.

395

38-letna vojna vdova z opremljenim stanovanjem želi spoznati ljubeznivega gospoda. Dopolne poslati pod značko „Železničar in Slovenec ima prednost“ na upravo „Koroške kronike“, Celovec, Funderstrasse 1.

398

Cevlarski pomočnik, zmožen vsakega dela, tako ročnega kot na stroj, išče službo izven mesta. — Ponudbe na upravo „Koroške Kronike“ pod „Pošten“.

397

Ta ga je pa poslal na Bavarsko k vojvodu Odilu, ki mu je še pred letom 748. podelil izpraznjeno solnograško škofijo in z njo združeno opatijo pri sv. Petru v Solnogradu. Z Bonifacijem, »apostolom Nemčije«, dotedanjim organizatorjem bavarskih in nemških cerkva sploh, Virgil ni bil posebno dober. Največ je bilo nesoglasju krivo načelno nasprotstvo; Bonifacij je bil za podrejenost Solnograda svoji nadškofiji v Mainzu, Virgil je pa zastopal v smislu načel irske cerkve stališče svobodnejšega razmaha škofijskih cerkva vobče in Solnograda še posebej. Nasprotna načela v pogledih cerkvene politike obeh cerkvenih prvakov so nadvse pomembna za razumevanje, kako se je širilo in kako je bilo organizirano prvo krščanstvo med Slovenci. Karantanska misija se namreč ne vrši v skladu s smernicami Bonifacija in njegove frankovske državne cerkve, marveč je delo Virgilija in tovarišev, ki so nasprotniki Bonifacija in od njega započete cerkvene politike.

Virgil je šel tudi v karantanski misiji svoja, od Bonifacija in uradnih frankovskih misijonarjev neodvisna pota. Po njih ga je vodila stara tradicija njegove irske domovine. Irska je širila krščansko vero z drugačnimi sredstvi kot uradna frankovska. Ne z mečem in nasiljem, marveč z božjo besedo in milostjo je dosegel Irec svoje velike misijonarske uspehe. Pisma, ki sta jih izmenjala anglosaški učnjak Alkuin in Virgilov naslednik v Solnogradu škof Arno, nam nudijo kaj nazoren vpogled v smernice, po katerih so se ravnavali Virgil, njegovi nasledniki in karantanski misijonarji. »Bodi propovednik resnice,« piše Alkuin leta 796. Arnu, »ne pa izterjevalec desetini, kajti novo dušo je treba rediti z mlekom apostolske pobožnosti, dokler ne doraste, se ne utrdi in postane krepka za sprejem navadne hrane.« (Dalje prihodnjič.)

Obsodbe vojaških sodišč

Vojaško sodišče v Šmohorju je dne 13. maja t. l. izreklo sledeče obsodbe: Herzog Armin je vozil brez vozne knjižice ter bil obsojen na 20 S denarne kazni. Schuller Thomasa je sodišče opomnilo, ker ni vpisal vožnje v vozno knjižico.

Lussnik Hilde in Kroepfl Anton nista tekom sedem dni predložila svojih stanovaljskih izkaznic orožništvu ter sta bila obsojena na po sedem dni zapora.

Froelich Josef je bil obsojen na mesec dni, Kerze Alois na 21 dni zapora, ker sta brez dovoljenja prekorčila zaporni pas.

Jung Heinz, Nemec, je bil obsojen na 3 mesece zapora, ker je brez dovoljenja prekorčil mejo med Nemčijo in Avstrijo in razen tega še šel v zaporni pas.

Bogučarski Katarina, Boldirev Alanna in Maranbeeve Marija so bile obsojene na po 20 S denarne kazni, ker so prekorčile 10 km mejo za razseljene osebe.

Soizvedbe:

Prosimo gospoda. Toussaint Hočevarja v Inomostu, da nam nemudoma sporoči svoj točen naslov. — Uprava „Koroške kronike“.

Kmetovalci pozor!!!

Mline za zдроб (Schrottmühlen), mline za mak (Mohnmühlen), mline za luščenje koruze (Maisrebler), klepalne stroje (Dengelapparate), žitne čistilnice (Getreideputzmühlen) in tudi druge poljedelske stroje lahko dobite pri trgovskem zastopniku

Max Traun, Pliberk

BLEIBURG - SCHLOSS. Postfach 10.

388

SLIKE

vseh vrst, povečave in pomanjšanja, umetniške slike, nagrobne slike (po kakršnikoli fotografiji)

VAM NAPRAVI

umetniški atelje

CARL HEDANEK

CELOVEC, Paulitschgasse 13,

tel. 20-90.

Zahtevajte cenike!

392

FURNIRJE

smreko, macesen, limbo, bukev, jelšo, javor, hrško, hrast, jesen, topol, afrikansko koo, mahagonij, makasar, palisander, oreh in ostale notranje in zunanje furnirje prodaja brez nakaznic

Franc Schnabl, Celovec, Gartengasse 37

(v bližini „Volkskino“), tel. 39-9-17 in 27-30. 383

Ali je to slovenščina?

(Nadaljevanje in konec.)

Pretekli teden sem bil v neki zelo znani celovski knjižarni, kjer prodajajo med drugim tudi v naši prejšnji številki omenjeni slovensko-nemški »slovar« in nemško-slovenski »slovar« (oprostite narekovajem, a ne morem drugače, ker pravega imena — slovar — res ne zasluži). Ravno takrat se je gospod knjižarnar napram nekemu vneto zgražal (ali iz knjigotrske ali iz resnično slovnstvene vne, mi ni znano) nad našo kritiko in temeljitim ožigovanjem slovarjev v prejšnji številki »Koroške kronike«. Po njegovem mnenju naj bomo Slovenci zadovoljni, da sploh izide kak slovenski slovar — zlasti še ob takem pomanjkanju papirja; če pa je par hrvaških, srbskih ali drugih besed notri, pa naj to kupca nič ne moti...

No, lepa reč! Res »strokovnjaško« mnenje strokovnjaka (saj so končno knjigo-tržci tudi posredovalci kulture in to ne ravno med zadnjimi)! Nemško govoreči narod bi se najbrž lepo zahvalil za tako »strokovnjaško« sestavljen slovar, v katerem bi bilo morda komaj polovico pravih nemških besed, ostale pa bi pisec slovarja vzel iz drugih germanskih jezikov. Vsi časopisi bi slovar gotovo tako temeljito »raztrgali«, da bi se pisec najbrž komaj upal še prikazati med ljudi.

Mislím, da imamo Slovenci isto pravico do čistosti svojega jezika in si teh pravic ne bomo pustili kratiti od kogarkoli! Obžalovanja vredno je, da mora človek tako podcenjevanje našega jezika slišati iz ust osebe, od katere bi to najmanj pričakoval. Če pa mu je dobiček več kot vse drugo, potem ga seveda lahko razumemo. — Da ne gre samo za »par« nepopolnih oz. nepravilnih slovenskih besed, navedemo zopet primer, da je pod črko A, kjer je 40 besed, samo 17 pravih — torej niti 50%.

Da je pomanjkanje papirja, ima gospod prav. Zato je pa tembolj žalostno, da izide — ponovno poudarjamo — slovar, ki je bil sestavljen v dobi Slovincem in sploh

Slovanom tako sovražnega nacizma; slovar, ki je popolnoma zgrešil svoj namen, saj je iz njega nastalo pravo »srače gnezdo« vseh mogočih in nemogočih besed. Zato ravno ne bi smelo biti dovoljeno, da sme vsakdo, ki si »zna s črnilom prste mazati«, tudi že sestavljati tako važne knjige, kot je slovar.

Kot smo že zadnjič zapisali, danes ponovno pribijamo: za nas Slovence je in ostane ta slovar kulturna sramota in je treba na vsak način onemogočiti njegovo razširjanje in uporabo!

*

Sedaj pa še nekaj k vsebini slovarja. Besede pod črko B (kakor tudi ostale) so bolj ali manj prav »zanimive«. Nekaj smo jih pregledali že v prejšnji številki: med 500 jih je žal le približno 50% pravih, to se pravi od 500 samo 250. In po teh slovarjih naj se torej uči naša mladina po šolah?!

Če bi slovar še nadalje ocenjevali od črke do črke, bi prišli predaleč. Za tako brezplodno delo je gotovo škoda časa in prostora v našem listu. Uporabo slovarja vam moramo najodločneje odsvetovati. Veliko bolje je, da ostane vaš besedni zaklad na sedanji stopnji, kot pa da bi ga »pomnoževali« z besedami, ki jih je skušal g. dr. Mandrovič preseliti in presaditi iz vseh mogočih vetrov na slovenska tla! —rj—

Oglasi v „Koroški kroniki“ so uspešni

Če iščete službo, delavce in nameščence ali če hočete kaj prodati ali kupiti, dati ali vzeti v najem, zamenjati ali vzeti posojilo, če želite spoznati življensko družico ali pa si dopisovati, za vse sprejema uprava lista oglase po glasni tarifi. Plačate lahko šele po objavi v listu. Oglase sprejema

Uprava „Koroške kronike“, Celovec, Funderstraße 1